

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
РАТЕЛ
РЕГУЛАТОРНА АГЕНЦИЈА ЗА
ЕЛЕКТРОНСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ
И ПОШТАНСКЕ УСЛУГЕ

**ИЗВЕШТАЈ О АНАЛИЗИ
ВЕЛЕПРОДАЈНОГ ТРЖИШТА ТЕРМИНАЦИЈЕ ПОЗИВА
У ЈАВНОЈ ТЕЛЕФОНСКОЈ МРЕЖИ НА ФИКСНОЈ
ЛОКАЦИЈИ**

Београд, јул - септембар 2021. године

САДРЖАЈ

ДЕФИНИЦИЈЕ КОРИШЋЕНИХ ПОЈМОВА.....	4
1. КРАТАК ПРЕГЛЕД АНАЛИЗЕ ТРЖИШТА	6
2. УВОД.....	14
2.1. Регулаторни оквир у Европској унији	14
2.2. Правни основ за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији	20
2.3. Преглед досадашњих активности.....	23
3. ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА.....	25
3.1. Карактеристике релевантног тржишта	25
3.1.1. Оператори јавно доступне телефонске услуге преко фиксне јавне телефонске мреже.....	26
3.1.2. Електронске комуникационе мреже за пружање јавно доступне телефонске услуге на фиксној локацији	28
3.1.3. Терминација позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.....	29
3.2. Меродавно тржиште у димензији услуга	32
3.2.1. Супституција на страни тражње – малопродајни ниво.....	32
3.2.2. Супституција на страни тражње - велепродајни ниво	35
3.2.3. Супституција на страни понуде – малопродајни ниво	36
3.2.4. Супституција на страни понуде - велепродајни ниво	36
3.3. Географска димензија релевантног тржишта.....	37
3.4. Закључак о релевантном тржишту	37
4. АНАЛИЗА РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА.....	41
4.1. Критеријуми за утврђивање појединачне ЗТС.....	41
4.1.1. Величина оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту.....	42
4.1.2. Контрола над инфраструктуром чији се обим не може лако реплицирати	43
4.1.3. Технолошка предност оператора која му омогућава надмоћан положај на тржишту.....	43
4.1.4. Недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца	44
4.1.5. Лак или повлашћен приступ тржиштима капитала, односно финансијским ресурсима.....	45
4.1.6. Степен диверсификације производа или услуга (нпр. повезани производи или услуге).....	45
4.1.7. Економија обима.....	46
4.1.8. Економија опсега	47
4.1.9. Степен вертикалне интеграције	48
4.1.10. Висок степен развоја дистрибутивне и продајне мреже	49
4.1.11. Недостатак потенцијалне конкуренције.....	49
4.1.12. Постојање препрека за ширење	49

4.2. Закључак о процени постојања оператора са ЗТС	49
5. ПРЕПРЕКЕ ЗА РАЗВОЈ ТРЖИШНЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ	50
5.1. Преглед основних препрека за развој тржишне конкуренције.....	50
5.2. Препреке у развоју тржишне конкуренције на велепродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији	52
5.2.1. Тактике одуговлачења	53
5.2.2. Дискриминација квалитетом услуге	53
5.2.3. Унакрсно субвенционисање.....	53
5.2.4. Превисоке цене	54
5.2.5. Прећутни споразуми.....	54
5.2.6. Ценовна дискриминација	54
5.2.7. Одбијање договора / ускраћивање интерконекције.....	54
6. ОБАВЕЗЕ ЗА ОПЕРАТОРА СА ЗНАЧАЈНОМ ТРЖИШНОМ СНАГОМ.....	56
6.1. Објављивање одређених података.....	57
6.2. Недискриминаторно поступање	60
6.3. Рачуноводствено раздвајање	61
6.4. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава.....	62
6.5. Контрола цена и примена трошковног рачуноводства	64
7. ЗАКЉУЧАК	66
8. КОМЕНТАРИ ДАТИ У ОКВИРУ ЈАВНИХ КОНСУЛТАЦИЈА	70
8.1. Коментари и одговори на коментаре оператора и шире јавности поводом Нацрта извештаја.....	70
8.1.1. Коментари оператора Телеком Србија а.д.	70
8.1.2. Коментари оператора А1 Србија d.o.o.....	73
8.2. Мишљење Комисије за заштиту конкуренције	74

ДЕФИНИЦИЈЕ КОРИШЋЕНИХ ПОЈМОВА

У анализи су коришћени појмови који имају следеће значење:

Јавно доступна телефонска услуга је јавно доступна електронска комуникациона услуга за, директно или индиректно, упућивање и примање националних, односно националних и међународних позива преко једног или више бројева из националног или међународног плана нумерације.

Електронска комуникациона мрежа представља системе преноса и, тамо где је то примењено, уређаје за комутацију и усмеравање и друге ресурсе, укључујући пасивне мрежне елементе, који омогућавају пренос сигнала помоћу жичних, радио, оптичких или других електромагнетских средстава, укључујући сателитске мреже, фиксне (са комутацијом кола и пакета, укључујући интернет) и мобилне мреже, енергетске кабловске системе, у делу који се користи за пренос сигнала, мреже које се користе за дистрибуцију и емитовање медијских садржаја, без обзира на врсту података и информација који се преносе.

Јавна телефонска мрежа је електронска комуникациона мрежа која се користи за пружање јавно доступних телефонских услуга и омогућава пренос говора и података између терминалних тачака мреже.

PSTN мрежа (*Public Switched Telephone Network*) је јавна фиксна телефонска мрежа;

Корисник је физичко или правно лице које користи или захтева јавно доступну електронску комуникациону услугу.

Крајњи корисник је корисник који не обавља делатност електронских комуникација.

Претплатник је физички или правно лице које је закључило уговор са оператором јавно доступних електронских комуникационих услуга о пружању тих услуга.

Међуповезивање (интерконекција) је посебна врста приступа оствареног између оператора јавних комуникационих мрежа којим се успоставља физичко и логичко повезивање јавних комуникационих мрежа једног или више различитих оператора како би се корисницима услуга једног оператора омогућила међусобна комуникација или комуникација са корисницима услуга других оператора, односно приступ услугама које пружају други оператори или трећа лица која имају приступ мрежи.

Оператор је лице које обавља или је овлашћено да обавља делатност електронских комуникација.

Оператор корисник је оператор који користи велепродајне услуге терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији како би корисницима пружао јавно доступну телефонску услугу.

Алтернативни оператори су оператори који на посматраном тржишту послују по режиму општег овлашћења и по правилу за пружање услуга фиксне мреже не користе PSTN мрежу.

Позив је веза, успостављена путем јавно доступне електронске комуникационе услуге, која омогућава двосмерну гласовну комуникацију.

Терминација позива представља услугу којом се омогућава терминација позива из једне у другу мрежу, при чему оператор из чије мреже је инициран позив плаћа уговорену цену терминације оператору у чијој мрежи позив терминира.

CDMA мрежа (*Code Division Multiple Access*) је електронска комуникациона мрежа за фиксни бежични приступ реализована коришћењем фреквенција у опсегу 411,875-418,125/421,875-428,125 MHz.

Фиксни бежични приступ FWA (*Fixed Wireless Access*) је бежични приступ са фиксне локације услугама преко јавне фиксне мреже за електронске комуникације.

Услуга са додатом вредношћу је услуга која захтева обраду податка о саобраћају или података о локацији који нису подаци о саобраћају, изван опсега неопходног за пренос комуникације или за обрачун и наплату трошкова.

Приступ подразумева давање на коришћење средстава или услуга другим операторима, под одређеним условима, било на ексклузивној или неексклузивној основи, ради пружања електронских комуникационих услуга, укључујући услуге путем којих се пружају услуге информационог друштва или медијски садржаји, што, између осталог, обухвата: приступ елементима мреже и припадајућим средствима, што може обухватати прикључење опреме путем фиксних или бежичних веза (нарочито приступ локалној петљи, те средствима и услугама неопходним за пружање услуга преко локалне петље), приступ физичкој инфраструктури (укључујући зградама, кабловској канализацији и антенским стубовима), приступ одговарајућим софтверским системима (укључујући системима за оперативну подршку), приступ информационим системима и базама података за наручивање, пружање, одржавање, обрачун и наплату услуга, приступ системима за превођење бројева или системима са истоветном функционалношћу, приступ фиксним и мобилним мрежама (посебно за потребе роминга), приступ системима условног приступа, као и приступ виртуелним мрежним услугама.

Припадајућа средства обухватају повезане услуге, физичку инфраструктуру и друга средства или елементе повезане са електронском комуникационом мрежом или електронском комуникационом услугом, који омогућавају или подржавају пружање услуга путем те мреже или услуге, или се могу искористити у те сврхе, укључујући, између осталог, зграде или улазе у зграде, кабловску канализацију и водове у зградама, антене, торњеве и друге потпорне објекте, проводне цеви и канале, стубове, шахтове и разводне ормаре.

1. КРАТАК ПРЕГЛЕД АНАЛИЗЕ ТРЖИШТА

У складу са одредбама чл. 59. и 60. став 1. Закона о електронским комуникацијама („Службени гласник РС”, бр. 44/10, 60/13-УС, 62/14 и 95/18 – др. закон, у даљем тексту: Закон) и Одлуком о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији („Службени гласник РС”, број 78/18), уз примену Препоруке Комисије од 9. октобра 2014. године о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији 2014/710/ЕУ (у даљем тексту: Препорука Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ), предмет анализе је veleпродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.

У оквиру ове анализе, под јавном телефонском мрежом подразумева се јавна фиксна телефонска мрежа, као и јавна фиксна бежична телефонска мрежа (FWA - *Fixed Wireless Access*).

Период на који се анализа односи обухвата податке прикупљене путем годишњих упитника за 2017, 2018, 2019. и 2020. годину, од оператора који су на предметном тржишту били евидентирани.

У уводном делу анализе дат је преглед регулативе Европске уније у области електронских комуникација са акцентом на развој делотворне конкуренције и спречавању злоупотребе монополског положаја оператора са значајном тржишном снагом (у даљем тексту: ЗТС). На преглед регулативе ЕУ надовезује се правни основ за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији, као и преглед досадашњих активности у смеру либерализације тржишта електронских комуникација.

У складу са одредбом члана 149. став 1. Закона, од 1.1.2012. године на пружање јавно доступне телефонске услуге (у даљем тексту: ЈДФТ услуга) преко јавне фиксне електронске комуникационе мреже примењује се режим општег овлашћења, те је на дан 1.7.2021. године за пружање ЈДФТ услуга преко фиксне електронске комуникационе мреже у Републици Србији било регистровано 26 оператора:

1. Предузеће за телекомуникације Телеком Србија а.д. Београд, Таковска 2, Београд (у даљем тексту: Телеком Србија а.д.), коме је дана 13.4.2007. године издата Лиценца за изградњу, поседовање и експлоатацију јавне фиксне телекомуникационе мреже и пружање услуга јавне фиксне телекомуникационе мреже те 17.6.2009. године Лиценца за јавну фиксну бежичну телекомуникациону мрежу (FWA) у фреквенцијском опсегу 411,875-418,125/421,875-428,125 MHz и говорне услуге, пренос пакета података и истовремен пренос говора и података бр. 1, а које по истеку наведених лиценци пружа јавну говорну услугу по режиму општег овлашћења;
2. Друштво за телекомуникације Orion telekom d.o.o. Београд – Земун, Мала Пруга 8, Земун (у даљем тексту: Orion telekom d.o.o.), са претходним називом Media

Works, коме је 2009. године издата Лиценца за јавну фиксну бежичну телекомуникациону мрежу (FWA) у фреквенцијском опсегу 411,875-418,125/421,875-428,125 MHz и говорне услуге, пренос пакета података и истовремен пренос говора и података бр.2, а које по истеку наведене лиценце пружа јавну говорну услугу по режиму општег овлашћења;

3. Telenor d.o.o. Beograd, Омладинских бригада 90, Нови Београд (у даљем тексту: Telenor d.o.o.), коме је дана 22.1.2010. године издата Лиценца за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге, а почео је са пружањем услуга из наведене лиценце у јануару 2011. године те по истеку наведене лиценце пружа јавну говорну услугу по режиму општег овлашћења;
4. Serbia Broadband – Srpske kablovske mreže d.o.o. Beograd, Булевар Пека Дапчевића 19, Београд (у даљем тексту: SBB d.o.o.), евидентиран 2012. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
5. Privredno društvo za telekomunikacije SAT-TRAKT d.o.o. Ваčka Топола, Маршала Тита 111, Бачка Топола (у даљем тексту: SAT-TRAKT d.o.o.), евидентиран 2014. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
6. Društvo za pružanje usluga interneta Beotelnet-ISP d.o.o. Beograd, Булевар Војводе Мишића 37, Београд (у даљем тексту: Beotelnet-ISP d.o.o.), евидентиран 2014. године за пружање јавне говорне услуге;
7. A1 Srbija d.o.o. Beograd, Милутина Миланковића 1ж, Нови Београд (у даљем тексту: A1 Srbija d.o.o.), са претходним називом: VIP Mobile d.o.o. Beograd, евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге преко јавне телефонске мреже;
8. Preduzeće za informacione infrastrukture, proizvodnju, trgovinu i usluge Softnet d.o.o. Beograd, Владимира Поповића 40, Београд (у даљем тексту: Softnet d.o.o.), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
9. Јавно предузеће Пошта Србије Београд, Таковска 2, Београд (у даљем тексту: ЈП Пошта Србије), евидентиран 2015. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
10. Preduzeće za informatički inženjering i konsalting Netlogic doo Beograd, Омладинских бригада 65 Б, Нови Београд (у даљем тексту: Netlogic doo), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
11. Preduzeće za telekomunikacije kablovski distributivni sistem Smiley TV doo Ваčka Топола, Маршала Тита 111, Бачка Топола (у даљем тексту: Smiley TV doo), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
12. Privredno društvo Victory media d.o.o. Ваčka Топола, Маршала Тита 111, Бачка Топола (у даљем тексту: Victory media d.o.o.), евидентиран 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
13. Privredno društvo za trgovinu i usluge DETEL.COM DOO Beograd, Булевар Михаила Пупина 10ж, Београд (Нови Београд) (у даљем тексту: Detel.com doo),

- евидентирани 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
14. Privredno društvo za obavljanje delatnosti u telekomunikacijama JOTEL DOO Niš, Булевар Немањића 67 А, Ниш (у даљем тексту: Jotel doo), евидентирани 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 15. Preduzeće za telekomunikacije Optel Telekom Tim d.o.o. Aranđelovac, Кнеза Милоша 263, локал 1, Аранђеловац (у даљем тексту: Optel Telekom Tim d.o.o.), евидентирани 2016. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 16. AKTON preduzeće za informatički inženjering doo Beograd, Булевар Михаила Пупина 6/16, Нови Београд (у даљем тексту: Akton doo), евидентирани 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 17. Preduzeće za unutrašnju i spoljnu trgovinu TRUF DOO Beograd, Војводе Степе 284/85, Београд (у даљем тексту: TRUF doo), евидентирани 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 18. Društvo za telekomunikacije ASTRA TELEKOM DOO Beograd, Омладинских бригада 21, Нови Београд (у даљем тексту: Astra Telekom doo), евидентирани 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 19. Društvo za kablovske telekomunikacije NEXT FIBER DOO Novi Pazar, Стевана Немање 39, Нови Пазар (у даљем тексту: Next Fiber doo), евидентирани 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 20. TEAM NET KDS DOO Ćurug, Светозара Милетића 23 А Чуруг, (у даљем тексту: TEAM NET KDS d.o.o) евидентирани 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 21. NETNET TELEKOM DOO NIŠ, Византијски булевар 9/12, Ниш (у даљем тексту: NETNET TELEKOM d.o.o.), евидентирани 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 22. Društvo za upravljanje računarskom opremom NETCAST DOO Beograd-Novi Beograd, Булевар Михајла Пупина 117, Нови Београд (у даљем тексту: Netcast d.o.o.), евидентирани 2017. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 23. RINGTEL DOO BEOGRAD-ZEMUN, Градски парк 2, локал 336, Земун, (у даљем тексту: Ringtel d.o.o.), евидентирани 2019. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 24. TEAMNET MEDIA DOO Novi Sad, Змај Огњена Вука 18, Нови Сад, (у даљем тексту: Teamnet media d.o.o.), евидентирани 2019. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;
 25. ELITE-KLNET DOO KLADOVO, Краља Александра 11, Кладово (у даљем тексту: Elite-Klnet d.o.o.), евидентирани 2020. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ;

26. OMONIA doo Beograd-Novi Beograd, Булевар Зорана Ђинђића 64 А, Нови Београд, (у даљем тексту: Omonia d.o.o.), евидентиран 2021. године за пружање јавне говорне услуге коришћењем кабловске мреже за приступ.

У првом делу анализе veleпродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији Агенција се бавила дефинисањем предметног тржишта. Поступак дефинисања релевантног тржишта обухвата анализу супституције на страни тражње, анализу супституције на страни понуде и одређивање географске димензије тржишта. С обзиром на то да је veleпродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији директно повезано са малопродајним тржиштем ЈДФТФ услуге са фиксне локације и зависно од њега, неопходно је анализирати супституцију на страни тражње и супституцију на страни понуде на малопродајном нивоу и на veleпродајном нивоу.

Анализа је показала да на посматраном тржишту не постоји супституција на страни тражње и понуде. У складу са тим, Агенција је дефинисала следећа тржишта:

1. Vелепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Телеком Србија а.д. (фиксна мрежа, укључујући капацитете фиксне мреже CDMA) независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
2. Vелепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Orion telekom d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
3. Vелепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Telenor d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
4. Vелепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора SBB d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
5. Vелепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора SAT-TRAKT d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
6. Vелепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Beotelnet-ISP d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);

18. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Astra Telekom d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
19. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Next Fiber d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
20. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора TEAM NET KDS d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
21. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора NETNET TELEKOM d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
22. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Netcast d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
23. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Ringtel d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
24. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Teamnet media d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
25. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Elite-Klnet d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
26. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Omonia d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа).

Након дефинисања релевантног тржишта, Агенција је приступила процени појединачне ЗТС у складу са критеријумима који су прописани одредбом члана 61. став 2. Закона.

За потребе оцене постојања појединачне ЗТС на велепродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, Агенција је анализирала следеће критеријуме:

1. величина оператора и његових конкурената посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту;
2. контрола над инфраструктуром чији се обим не може лако реплицирати;
3. технолошка предност оператора која му омогућава надмоћан положај на тржишту;
4. недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца;
5. лак или повлашћен приступ тржиштима капитала, односно финансијским ресурсима;
6. степен диверсификације производа или услуга (нпр. повезани производи или услуге);
7. економија обима;
8. економија опсега;
9. степен вертикалне интеграције;
10. висок степен развоја дистрибутивне и продајне мреже;
11. недостатак потенцијалне конкуренције;
12. постојање препрека за ширење.

На основу анализе претходно наведених критеријума за утврђивање ЗТС на велепродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, Агенција закључује да су на посматраном тржишту Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o, SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic d.o.o., Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. оператори са ЗТС, између којих постоје разлике које су узете у обзир приликом дефинисања регулаторних обавеза.

У делу који говори о препрекама у развоју тржишне конкуренције анализирана су могућа понашања оператора са ЗТС која могу да буду усмерена на потискивање постојећих конкурената са тржишта, спречавање уласка нових конкурената на тржиште, као и понашања која могу да штете интересима крајњих корисника.

За идентификоване операторе са ЗТС, Агенција ће, уважавајући релативну снагу оператора и могуће препреке за развој тржишне конкуренције, донети решење којим ће одредити идентификоване операторе за операторе са ЗТС и одредити им одговарајуће обавезе:

I. За Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o.:

1. објављивање одређених података (у форми стандардне понуде);
2. недискриминаторно поступање;
3. рачуноводствено раздвајање;
4. омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
5. контрола цена и примена трошковног рачуноводства.

II. За Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic d.o.o., Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o.:

1. објављивање одређених података (у форми стандардне понуде);
2. недискриминаторно поступање;
3. омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
4. контрола цена.

2. УВОД

На основу надлежности Агенције, које проистичу из Закона, спроводи се анализа велепродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.

У складу са одредбом члана 59. став 2. Закона, Агенција одређује релевантна тржишта уз примену одговарајућих препорука Европске уније о тржиштима подложним претходној регулацији.

Сходно одредби члана 60. став 1. Закона, Агенција најмање једном у три године врши анализу релевантних тржишта, а по потреби и додатних тржишта, уз примену одговарајућих препорука Европске уније о анализи тржишта и утврђивању значајне тржишне снаге.

2.1. Регулаторни оквир у Европској унији

Промене у сектору телекомуникација у Европској заједници отпочеле су средином 80-тих година 20. века, док су до тада у овом сектору били присутни искључиво оператори са својством државних монополиста над мрежом, инфраструктуром и опремом. Основе за либерализацију телекомуникационих мрежа и услуга су постављене прописима које је донела Европска комисија. У Зеленој књизи о развоју заједничког тржишта за телекомуникационе услуге и опрему (СОМ(87)290), усвојеној 1987. године, су изложени предлози и кораци за спровођење свих потребних промена у правним системима држава чланица ради остваривања либерализације. Сходно томе, државе чланице су приступиле ревидирању својих политика у правцу развоја конкуренције у сектору телекомуникација, а упоредо су доношени прописи на нивоу Заједнице.

Либерализација свих услуга телекомуникација на нивоу Европске уније је завршена у прописаном року, закључно са 1. јануаром 1998. године, уз неколико изузетака: у Луксембургу од јула 1998. године, у Шпанији од децембра 1998. године, у Ирској и Португалу од јануара 2000. године и у Грчкој од јануара 2001. године.

Током 1997. и 1998. године донет је пакет прописа којим је установљен нови регулаторни оквир, са циљем хармонизације прописа и стварања објективних, транспарентних и недискриминаторних услова за све учеснике на тржишту телекомуникација. **Регулаторни оквир из 1998. године** је предвиђао четири тржишта телекомуникација подложна регулацији:

1. тржиште фиксне телефоније (укључујући и инфраструктуру),
2. тржиште мобилне телефоније,
3. тржиште изнајмљених линија и
4. тржиште интерконекције.

Национална регулаторна тела су утврђивала постојање значајне тржишне снаге (у даљем тексту: ЗТС) оператора на основу учешћа на тржишту у висини од 25%, сходно Директиви

97/33/ЕЗ Европског парламента и Савета о интерконекцији у телекомуникацијама која се односила на обезбеђивање универзалног сервиса и интероперабилности кроз примену принципа за обезбеђење отворене мреже. Одступање од овог правила је захтевало узимање у обзир додатних критеријума и то: могућност оператора да утиче на тржишне услове, његов промет у односу на величину тржишта, контрола над инфраструктуром за приступ крајњим корисницима, приступ финансијским ресурсима и искуство у пружању производа и услуга на тржишту.

Технолошки напредак и иновације у погледу понуђених услуга су створили услове за развој информационог друштва у Европској унији. Конвергенција телекомуникационог, медијског и сектора информационих технологија је условила потребу за новим јединственим и технолошки неутралним регулаторним оквиром за електронске комуникационе мреже и услуге. Нови регулаторни оквир је усвојен 2002. године, а у примени је од јула 2003. године. Директиве којима је успостављен **регулаторни оквир из 2002. године** су:

1. Директива 2002/21/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. марта 2002. године о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге (*Framework Directive*);
2. Директива 2002/20/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. марта 2002. године о овлашћењу у области електронских комуникационих мрежа и услуга (*Authorization Directive*);
3. Директива 2002/19/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. марта 2002. године о приступу и међусобном повезивању електронских комуникационих мрежа и припадајућих средстава (*Access Directive*);
4. Директива 2002/22/ЕЗ Европског парламента и Савета од 7. марта 2002. године о универзалном сервису и правима корисника у вези са електронским комуникационим мрежама и услугама (*Universal Service Directive*);
5. Директива 2002/58/ЕЗ Европског парламента и Савета од 12. јула 2002. године о обради личних података и заштити приватности у области електронских комуникација (*Directive on Privacy and Electronic Communications*).

Тржишта електронских комуникација подложна ex-ante регулацији сходно регулаторном оквиру из 2002. године су дефинисана у складу са принципима и методологијом права конкуренције Европске уније, што није био случај са претходним регулаторним оквиром. Национална регулаторна тела су спроводила поступак анализе тржишта према Смерницама Комисије о анализи тржишта и процени значајне тржишне снаге на основу регулаторног оквира Заједнице за електронске комуникационе мреже и услуге 2002/С 165/03 (у даљем тексту: Смернице Комисије о анализи тржишта из 2002. године). Сврха ових смерница јесте да се национална регулаторна тела усмере у извршавању својих обавеза које се односе на дефинисање тржишта и процену ЗТС. Према члану 15. став 3. Оквирне директиве, национална регулаторна тела би требало да у највећој могућој мери узму у обзир ове смернице. Процена ЗТС се, за разлику од правила из регулаторног оквира из 1998. године, не врши искључиво на основу тржишног учешћа, већ и других критеријума значајних за оцену постојања појединачне или заједничке ЗТС и то: укупна величина субјекта, контрола над инфраструктуром која се не може лако реплицирати,

технолошке предности, недостатак преговарачке моћи купаца, лак и повлашћен приступ тржишту капитала и изворима финансирања, диверсификација производа и услуга, економија обима, економија ширине, вертикална интеграција, развијеност дистрибуције и мреже продаје, недостатак тржишног такмичења и баријере у експанзији.

Поступак анализе тржишта према Смерницама Комисије о анализи тржишта из 2002. године обухватао је следеће кораке:

1. дефинисање релевантних тржишта;
2. анализу релевантних тржишта и идентификовање оператора са ЗТС;
3. одређивање обавеза оператору са ЗТС ради спречавања злоупотребе доминантног положаја.

Европска комисија је, на основу члана 15. Оквирне директиве 2002/21/ЕЗ, донела Препоруку од 11. фебруара 2003. године о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2003/311/ЕЗ). Овом препоруком је предвиђено 18 релевантних тржишта, од којих је седам малопродајних тржишта и 11 veleпродајних тржишта:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за резиденцијалне кориснике;
2. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за нерезиденцијалне кориснике;
3. малопродајно тржиште јавно доступне локалне и/или националне телефонске услуге на фиксној локацији за резиденцијалне кориснике;
4. малопродајно тржиште јавно доступне међународне телефонске услуге на фиксној локацији за резиденцијалне кориснике;
5. малопродајно тржиште јавно доступне локалне и/или националне телефонске услуге на фиксној локацији за нерезиденцијалне кориснике;
6. малопродајно тржиште јавно доступне међународне телефонске услуге на фиксној локацији за нерезиденцијалне кориснике;
7. малопродајно тржиште основног скупа изнајмљених линија;
8. veleпродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
9. veleпродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
10. veleпродајно тржиште услуге транзитирања саобраћаја у фиксној јавној телефонској мрежи;
11. veleпродајно тржиште рашчлањеног приступа (укључујући дељени приступ) петљама и потпетљама у сврху омогућавања широкопојасних и говорних услуга;
12. veleпродајно тржиште широкопојасног приступа;
13. veleпродајно тржиште изнајмљивања завршних сегмената телекомуникационе мреже;
14. veleпродајно тржиште изнајмљивања преносних сегмената телекомуникационе мреже;
15. veleпродајно тржиште приступа и оригинације позива у јавној мобилној телефонској мрежи;

16. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи;
17. велепродајно национално тржиште за међународни ролинг у јавним мобилним мрежама;
18. велепродајно тржиште услуга емитовања преноса, којима се емитовани садржај испоручује крајњим корисницима.

Након четири године примене наведене препоруке, Комисија је усвојила нову Препоруку Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ (у даљем тексту: Препорука Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ), имајући у виду развој тржишта током времена. Овом препоруком је прописано седам релевантних тржишта, од којих су шест велепродајна тржишта и једно малопродајно тржиште, и то:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији за резиденцијалне и нерезиденцијалне кориснике;
2. велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
3. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
4. велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) на фиксној локацији;
5. велепродајно тржиште широкопојасног приступа;
6. велепродајно тржиште изнајмљивања завршних сегмената телекомуникационе мреже;
7. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи.

Национална регулаторна тела могу, сходно Препоруци Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ, идентификовати и друга релевантна тржишта подложна претходној регулацији поред тржишта одређених овом препоруком након спровођења Теста 3 (три) критеријума, који подразумева да су истовремено испуњена три критеријума:

1. присуство високих и трајних баријера за улазак на тржиште, које могу бити структурне, правне или регулаторне природе;
2. структура тржишта таква да не тежи развоју делотворне конкуренције у оквиру одговарајућег временског периода;
3. немогућност да се само применом права конкуренције адекватно отклоне недостаци на тржишту.

Имајући у виду потребу за изменама у постојећем регулаторном оквиру у светлу технолошког напретка и развоја тржишта, са циљем унапређења конкуренције и обезбеђења права крајњих корисника, Европски парламент и Савет министара Европске уније су у новембру 2009. године усвојили нови регулаторни оквир у области електронских комуникација. **Регулаторни оквир из 2009. године** се састојао из две директиве и једне уредбе:

1. Директива 2009/140/ ЕЗ Европског парламента и Савета од 25. новембра 2009. године којом се врше измене: Директиве 2002/21/ ЕЗ о заједничком оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге, Директиве 2002/19/ ЕЗ о приступу и међусобном повезивању електронских комуникационих мрежа и припадајућих

- средстава и Директиве 2002/20/ЕС о овлашћењу у области електронских комуникационих мрежа и услуга;
2. Директива 2009/136/ЕЗ Европског парламента и Савета од 25. новембра 2009. године којом се мењају: Директива 2002/22/ЕЗ о универзалном сервису и правима корисника у вези са електронским комуникационим мрежама и услугама, Директива 2002/58/ЕЗ о обради личних података и заштити приватности у области електронских комуникација, Уредба број 2006/2004 о сарадњи националних органа надлежних за примену прописа о заштити права потрошача;
 3. Уредба (ЕЗ) број 1211/2009 Европског парламента и Савета од 25. новембра 2009. године о оснивању Тела европских регулатора за електронске комуникације (BEREC) и Канцеларије.

Од 2009. до 2014. године усвојене су следеће препоруке у вези са тржиштем електронских комуникација:

1. Препорука Комисије од 7. маја 2009. године о регулацији цена фиксне и мобилне терминације позива у Европској унији (2009/396/ЕЗ);
2. Препорука Комисије од 20. септембра 2010. године о регулисаном приступу приступним мрежама следеће генерације (2010/572/ЕУ);
3. Препорука Комисије од 11. септембра 2013. године о јединственим обавезама недискриминације и трошковним методологијама у циљу унапређења конкуренције и побољшања инвестиционе климе у области широкопојасног приступа (2013/466/ЕУ).

Како би се олакшао и подстакло развој мрежа великих брзина, Европски парламент и Савет су усвојили Директиву 2014/61/ЕУ од 15. маја 2014. године о мерама за смањење трошкова развоја електронских комуникационих мрежа великих брзина.

Европска комисија је донела Препоруку Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, којом је предвиђено да су следећа тржишта подложна претходној регулацији:

1. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
2. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи;
3. а) велепродајно тржиште локалног приступа елементима мреже који се пружа на фиксној локацији;
б) велепродајно тржиште средишњег приступа који се пружа на фиксној локацији за производе за масовно тржиште;
4. велепродајно тржиште висококвалитетног приступа који се пружа на фиксној локацији.

Европска комисија је 7. маја 2018. године усвојила нове Смернице о анализи тржишта и процени значајне тржишне снаге на основу регулаторног оквира ЕУ за електронске комуникационе мреже и услуге 2018/С 159/01 (у даљем тексту: Смернице Комисије о анализи тржишта из 2018. године). Овим смерницама нису уведене велике измене у методологији дефинисања релевантних тржишта и процени ЗТС која се заснива на принципима права конкуренције, већ је њихов циљ, с обзиром на дешавања након 2002. године у делу тржишних и технолошких промена, искуства регулаторних тела и Европске

комисије у анализи релевантних тржишта, као и праксе у области права конкуренције Европске уније, усмерен пре свега на концепт заједничке ЗТС.

Регулаторни оквир из 2018. године је успостављен усвајањем Директиве (ЕУ) 2018/1972 Европског парламента и Савета од 11. децембра 2018. године о Европском закону о електронским комуникацијама (у даљем тексту: ЕЕСС), којом је за државе чланице Европске уније предвиђен рок од две године да изврше преношење предметних одредби у своја национална законодавства. До истека прописаног рока, односно до 21. децембра 2020. године, свега је неколико држава чланица Европске уније окончало поменути процес, те је у овом тренутку исти још увек у току.

Европска комисија је донела и нову Препоруку Комисије (ЕУ) 2020/2245 од 18. децембра 2020. године о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним *ex ante* регулацији у складу са ЕЕСС, којом су следећа тржишта предвиђена као тржишта подложна претходној регулацији:

1. велепродајно тржиште локалног приступа елементима мреже који се пружа на фиксној локацији и
2. велепродајно тржиште наменског капацитета.

Сагласно одредбама ове препоруке, у зависности од националних специфичности, након спровођења Теста 3 (три) критеријума национална регулаторна тела могу утврдити и друга релевантна тржишта подложна претходној регулацији, ако су истовремено испуњена три критеријума:

- 1) присуство високих и трајних баријера за улазак на тржиште, које могу бити структурне, правне или регулаторне природе;
- 2) структура тржишта таква да не тежи развоју делотворне конкуренције у оквиру одговарајућег временског периода;
- 3) немогућност да се само применом права конкуренције адекватно отклоне недостаци на тржишту.

У табели 1. дат је преглед свих тржишта подложних претходној регулацији сходно одредбама препорука Европске комисије о релевантним тржиштима из 2003, 2007, 2014. и 2020. године.

Табела 1. Тржишта подложна претходној регулацији према препорукама Европске комисије

Тржишта	Препоруке Европске комисије			
	2003/ 311/ЕЗ	2007/ 879/ЕЗ	2014/710/ЕУ	2020/2245
Малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији	1 и 2	1		
Малопродајно тржиште јавно доступне телефонске услуге	3-6			
Малопродајно тржиште основног скупа изнајмљених линија	7			

Велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи	8	2		
Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи	9	3	1. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији	
Велепродајно тржиште услуге транзитирања саобраћаја у фиксној јавној телефонској мрежи	10			
Велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи) на фиксној локацији	11	4	3. а) Велепродајно тржиште локалног приступа елементима мреже који се пружа на фиксној локацији	1. Велепродајно тржиште локалног приступа елементима мреже који се пружа на фиксној локацији
Велепродајно тржиште широкопојасног приступа	12	5	3. б) Велепродајно тржиште средишњег приступа који се пружа на фиксној локацији за производе за масовно тржиште	
Велепродајно тржиште изнајмљивања завршних сегмената телекомуникационе мреже	13	6	4. Велепродајно тржиште висококвалитетног приступа који се пружа на фиксној локацији	2. Велепродајно тржиште наменског капацитета
Велепродајно тржиште изнајмљивања преносних сегмената телекомуникационе мреже	14			
Велепродајно тржиште приступа и оригинације позива у мобилној мрежи	15			
Велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи	16	7	2. Велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи	
Велепродајно тржиште за међународни ролинг	17			
Велепродајно тржиште услуга емитовања преноса	18			

2.2. Правни основ за спровођење поступка анализе тржишта у Републици Србији

Закон којим се регулише област електронских комуникација је усклађен са европским регулаторним оквиром из 2002. године.

Одредбом члана 60. став 1. Закона прописана је надлежност Агенције да врши анализу релевантних тржишта, а по потреби и додатних тржишта, уз примену одговарајућих препорука Европске уније о анализи тржишта и утврђивању значајне тржишне снаге.

Део који се односи на тржишта подложна претходној регулацији и обавезе оператора са ЗТС је уређен одредбама чл. 59-71. Закона.

Агенција, сходно законским одредбама, спроводи поступак анализе тржишта који подразумева:

1. одређивање релевантних тржишта,
2. анализу релевантних тржишта,
3. одређивање оператора са ЗТС и његових обавеза.

Одредбама члана 59. Закона је прописано да претходној регулацији подлежу тржишта на којима постоје структурне, регулаторне и друге трајније препреке које онемогућавају улазак нових конкурената, на којима није могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без претходне регулације и на којима се уочени недостаци не могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције. Тржишта која подлежу претходној регулацији, односно релевантна тржишта у смислу Закона, одређује Агенција уз примену одговарајућих препорука Европске уније о тржиштима подложним претходној регулацији.

На основу члана 59. став 2. Закона, а у складу са Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2007/879/ЕЗ, Агенција је 2011. године донела Одлуку о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији („Службени гласник РС”, број 59/11) којом је утврђено да претходној регулацији подлежу следећа тржишта:

1. малопродајно тржиште приступа јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
2. велепродајно тржиште оригинације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији;
3. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи;
4. велепродајно тржиште (физичког) приступа елементима мреже и припадајућим средствима (укључујући дељени и потпуни рашчлањени приступ локалној петљи);
5. велепродајно тржиште широкопојасног приступа;
6. велепродајно тржиште изнајмљених линија;
7. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи;
8. малопродајно тржиште дистрибуције медијских садржаја;
9. малопродајно тржиште јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације.

Агенција је 2016. године донела Одлуку о измени Одлуке о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији („Службени гласник”, број 106/16), којом су малопродајно тржиште дистрибуције медијских садржаја и малопродајно тржиште јавно доступне телефонске услуге са фиксне локације престала да буду тржишта подложна претходној регулацији. Ова одлука је ступила на снагу 5. јануара 2017. године.

Потом, 2018. године Агенција је, на основу члана 59. став 2. Закона, а у складу са Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, донела нову Одлуку о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији („Службени гласник РС”, број 78/18), којом је утврђено да претходној регулацији подлежу следећа тржишта:

1. велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији,
2. велепродајно тржиште терминације позива у мобилној мрежи,

3. а) велепродајно тржиште локалног приступа елементима мреже који се пружа на фиксној локацији и
- б) велепродајно тржиште средишњег приступа који се пружа на фиксној локацији за производе за масовно тржиште.

Према одредби члана 61. став 1. Закона, оператор има ЗТС на релевантном тржишту ако сам или заједно са другим операторима има доминантан положај односно положај који му омогућава да се у значајној мери понаша независно од конкурената, својих претплатника и коначно потрошача.

Приликом утврђивања појединачне ЗТС, сходно одредби члана 61. став 2. Закона, нарочито се узимају у обзир следећи критеријуми:

1. величина оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту;
2. контрола над инфраструктуром чији се обим не може лако реплицирати;
3. технолошка предност оператора која му омогућава надмоћан положај на тржишту;
4. недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца;
5. лак или повлашћен приступ тржиштима капитала, односно финансијским ресурсима;
6. степен диверсификације производа или услуга (нпр. повезани производи или услуге);
7. економија обима;
8. економија опсега;
9. степен вертикалне интеграције;
10. висок степен развоја дистрибутивне и продајне мреже;
11. недостатак потенцијалне конкуренције;
12. постојање препрека за ширење.

Када Агенција, на основу спроведене анализе тржишта, утврди да на релевантном тржишту (као и на уско повезаном тржишту) не постоји делотворна конкуренција, она, након спроведених јавних консултација о предметном извештају о анализи тржишта и његовог усвајања, доноси решење којим одређује оператора са ЗТС на том тржишту и одређује му најмање једну обавезу из члана 63. Закона, водећи рачуна о врсти и природи утврђених недостатака на посматраном тржишту, претходним улагањима, подстицању даљих улагања и могућностима за остваривање разумне стопе повраћаја на уложена средства.

Према одредби члана 63. Закона, оператору са ЗТС се одређују обавезе:

1. објављивања одређених података;
2. недискриминаторног поступања;
3. рачуноводственог раздвајања;
4. омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава;
5. контроле цена и примене трошковног рачуноводства;
6. пружања основног скупа изнајмљених линија;
7. обезбеђивања могућности за избор и предизбор оператора;
8. пружања малопродајних услуга под одређеним условима.

Агенција, у складу са одредбом члана 62. став 4. Закона, прати примену обавеза одређених оператору са ЗТС и по службеној дужности преиспитује донето решење најмање једном током периода од три године од дана доношења, те сходно утврђеном стању одлучује у вези са обавезама оператора са ЗТС.

Одредбом члана 60. Закона је, између осталог, прописано да Агенција у поступку анализе тржишта сарађује са органом надлежним за заштиту конкуренције. Агенција и Комисија за заштиту конкуренције су 17. маја 2011. године потписале Протокол о међусобној сарадњи.

2.3. Преглед досадашњих активности

Решењем Агенције број: 1-03-34900-29/17-45 од 8.1.2019. године, оператори Телеком Србија а.д., SBB d.o.o., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., Invest-Inženjering d.o.o., I.KOM d.o.o., KOPERNIKUS TECHNOLOGY d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., Radijus vector d.o.o., Telemark Systems d.o.o., VIP Mobile d.o.o., Softnet d.o.o., BPP Ing d.o.o., ЈП Пошта Србије, MASKO d.o.o., ABA TEL d.o.o., Limes telekomunikacije d.o.o., YU VIDEO SERVIS, Madnet d.o.o., EXE net d.o.o., Charlie +, Netlogic d.o.o., Smiley TV d.o.o., Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., AVcom d.o.o., Akton d.o.o., Gimelnet d.o.o., BAU NETWORKS d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom d.o.o. и Next Fiber d.o.o., одређени су за операторе са ЗТС на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, у складу са Одлуком о одређивању релевантних тржишта подложних претходној регулацији („Службени гласник РС”, број 78/18). Овим решењем наведеним операторима су одређене обавезе:

1. објављивања одређених података у форми стандардне понуде;
2. недискриминаторног поступања;
3. омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава;
4. контроле цена.

Осим тога операторима Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o., одређене су и обавезе:

1. рачуноводственог раздвајања;
2. контроле цена и примене трошковног рачуноводства.

У претходном периоду, Агенција је, у поступку спровођења решења о одређивању оператора са ЗТС на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији број: 1-02-3491-410/14-50 од 29.12.2014. године, одобрила промену цена из Стандардне понуде за услуге међуповезивања са јавном фиксном комуникационом мрежом Телеком Србија а.д. решењем број: 1-02-3491-410/14-51 од 14.1.2015. године, тако да је почев од 1. маја 2015. године цена локалне терминације у јавну фиксну комуникациону мрежу Телеком Србија а.д. износила 0,57 дин/мин, цена једноструког транзита у јавну фиксну комуникациону мрежу Телеком Србија а.д. износила 0,67 дин/мин и цена двоструког транзита у јавну фиксну комуникациону мрежу Телеком Србија а.д. износила 0,75 дин/мин. Агенција је сматрала да, имајући у виду да оператори који пружају јавну говорну услугу преко мрежа нове генерације немају јасно изражене

хијерархијске нивое у мрежи, треба у својим стандардним понудама за међуповезивање да понуде јединствену цену за терминирање саобраћаја из других мрежа. Стога, Агенција је операторима Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže d.o.o., Telenor d.o.o., I.KOM d.o.o., Invest-Inženjering d.o.o., KOPERNIKUS TECHNOLOGY d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., Radijus vector d.o.o., Telemark Systems d.o.o. и Orion telekom d.o.o. решењем број: 1-02-3491-410/14-78 од 28.1.2015. године, одредила цену терминације позива у износу од 0,62 дин/мин, без ПДВ-а, имајући у виду да ови оператори пружају јавну говорну услугу преко мрежа нове генерације базираних на IP технологији, те да су ове мреже изразито централизованог типа и посматрају се на посебан начин по питању начина терминирања саобраћаја.

Након што су обезбеђени услови за увођење мрежа нове генерације и створене претпоставке за утврђивање техничких и експлоатационих услова за услуге међуповезивања коришћењем IP транспортне технологије, Телеком Србија а.д. је, у поступку спровођења решења о одређивању оператора са ЗТС на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији број: 1-03-34900-29/17-45 од 8.1.2019. године, у својој Стандардној понуди за услуге међуповезивања са јавном фиксном комуникационом мрежом Телеком Србија а.д., дефинисао цену за услугу терминације позива у јавној телефонској мрежи коришћењем IP транспортне технологије, у износу од 0,62 дин/мин, без ПДВ, сагласно утврђеној цени терминације у мрежама оператора чије су мреже првенствено базиране на IP технологији.

Уједно, у поступку спровођења решења о одређивању оператора са ЗТС на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији број: 1-03-34900-29/17-45 од 8.1.2019. године, поступајући у вези са достављеним изменама у Стандардној понуди за услуге међуповезивања са јавном фиксном комуникационом мрежом Телеком Србија а.д. и водећи рачуна о начелу обезбеђивања предвидивости пословања и равноправних услова за пословање оператора из члана 3. тачка 2) Закона, као и да је свим осталим операторима са ЗТС на овом тржишту одређена јединствена цена терминације, Агенција је решењем број: 1-03-34900-29/17-187 од 3.12.2019. године одобрила промену цена из Стандардне понуде за услуге међуповезивања са јавном фиксном комуникационом мрежом Телеком Србија а.д., тако да јединствена цена терминације позива према географским кодовима нумерације фиксне телефонске мреже Телеком Србија а.д. за локалну терминацију, једноструки и двоструки транзит, износи 0,62 дин/мин, без ПДВ.

3. ДЕФИНИСАЊЕ РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА

Релевантно тржиште у сектору електронских комуникација представља скуп свих понуђених услуга електронских комуникација на одређеном географском подручју, које се по својим карактеристикама, наменама и ценама могу међусобно супституисати, односно које крајњи корисници користе за исте сврхе. Дефинисање релевантног тржишта представља основ за спровођење анализе тржишта. Поступак дефинисања релевантног тржишта обухвата анализу супституције на страни тражње, анализу супституције на страни понуде, утврђивање постојања потенцијалне конкуренције и одређивање његове географске димензије.

У контексту ове анализе, релевантно велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији се односи на тржиште на коме се операторима корисницима нуди велепродајна услуга терминације (завршавања) позива у мрежу оператора пружаоца услуге терминације, при чему оператор корисник, из чије мреже је инициран позив, плаћа уговорену цену терминације оператору пружаоцу услуге у чијој мрежи позив терминира.

3.1. Карактеристике релевантног тржишта

Основни елементи од којих се састоји пружање услуге позива су: оригинација (започињање) позива, транзитирање позива (које укључује рутирање и комутацију, при чему транзитирање може бити вишеструко) и терминација (завршавање) позива. Оператор који нуди малопродајну услугу позива може да поједине или све наведене елементе купи, или пружи путем сопствене мреже, у зависности од њене развијености.

Велепродајна услуга терминације позива представља саставни део сваког позива, тако да је велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији директно повезано са малопродајним тржиштем ЈДФТФ услуге са фиксне локације и зависно је од њега. С друге стране, велепродајна услуга терминације позива, сагласно Експланаторном меморандуму који прати документ Препорука Комисије о релевантним тржиштима производа и услуга у области електронских комуникација подложним претходној (*ex ante*) регулацији (2014/710/ЕУ) у складу са Директивом 2002/21/ЕЗ Европског парламента и Савета о заједничком регулаторном оквиру за електронске комуникационе мреже и услуге (у даљем тексту: Експланаторни меморандум)¹ представља велепродајни инпут који је најтеже реплицирати када је у питању малопродајна услуга позива. Специфичност услуге терминације се огледа у тзв. *СРР (Calling Party Pays)* принципу, по коме цену терминације одређује оператор мреже у коју се позив упућује, а плаћа је оператор мреже из које позив потиче.

¹ Експланаторни меморандум, тачка 4.1.3, страна 28

Позваној страни се позив не тарифира, те позвани корисник нема подстицај да реагује на цену терминације коју дефинише оператор.

Велепродајна услуга терминације позива подразумева прослеђивање позива који потичу из мреже оператора корисника од одговарајуће приступне тачке на коју је спојена мрежа оператора корисника према географској и негеографској нумерацији оператора пружаоца услуге терминације, изузев позива упућених према бројевима услуга са додатом вредношћу, који се, сходно Експланаторном меморандуму², искључују са релевантног тржишта.

У периоду који обухвата анализа, мреже оператора који су омогућавали ЈДФТ услугу су биле реализоване на начин да се приступни сегмент мреже налазио у власништву самих оператора, док су *core* и транспортни сегменти мреже оператори поседовали или изнајмљивали од других оператора. Када је реч о терминацији позива у јавној телефонској мрежи, од значаја је сегмент мреже којим оператор остварује приступ до својих крајњих корисника. Овај сегмент мреже се не може реализовати на други начин, јер се до крајњих корисника одређеног оператора може доћи само преко приступне мреже тог оператора. Из наведеног разлога, у анализи ће се разматрати сви оператори који су ЈДФТ услугу реализовали преко сопствене мреже за приступ, без обзира на који су начин *core* и транспортни сегменти мреже реализовани.

Фиксна приступна мрежа до крајњег корисника може бити реализована на различите начине: као мрежа бакарних парица, коаксијална кабловска мрежа, оптичка мрежа, односно као фиксна бежична мрежа (FWA - *Fixed Wireless Access*, односно CDMA). У складу са принципима технолошке неутралности, велепродајна услуга терминације позива се посматра као јединствена, односно независно од начина реализације фиксне мреже у коју позив терминира (PSTN или IP мрежа).

У складу са Експланаторним меморандумом³, велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији подразумева терминацију свих позива, независно од тога из које мреже потичу (из фиксних мрежа националних оператора, из мобилних мрежа националних оператора или из фиксних или мобилних мрежа у иностранству).

3.1.1. Оператори јавно доступне телефонске услуге преко фиксне јавне телефонске мреже

Период на који се анализа велепродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији односи обухвата податке прикупљене од оператора путем годишњих упитника за 2017, 2018, 2019. и 2020. годину.

² Експланаторни меморандум, тачка 4.1.3, страна 29

³ Експланаторни меморандум, тачка 4.1.3, страна 28

Према одредби члана 149. став 1. Закона, од 1. јануара 2012. године на пружање ЈДТФ услуге преко јавне фиксне електронске комуникационе мреже примењује се режим општег овлашћења.

У току анализираног периода операторима Телеком Србија а.д. и Orion telekom d.o.o. истекле су лиценце издате за јавну фиксну бежичну телекомуникациону мрежу (CDMA)⁴. У анализу су укључени и подаци који се односе на јавну говорну услугу пружану преко бежичне мреже. Операторима којима су у међувремену истекле лиценце за јавне фиксне телекомуникационе мреже и услуге (Телеком Србија а.д. и Telenor d.o.o.), наставили су да пружају јавну говорну услугу по режиму општег овлашћења.

Од претходне анализе којом је било обухваћено 35 оператора, на тржишту је дошло до промена које обухватају:

- припајање друштва I.KOM d.o.o. друштву SBB d.o.o. у 2018. години, припајање друштва Madnet d.o.o. друштву Astra Telekom d.o.o. 2019. године, припајање друштва Charlie + друштву Telemark Systems d.o.o. 2020. године, затим друштва Radijus vector d.o.o., Telemark Systems d.o.o., BPP Ing d.o.o., MASKO d.o.o. и AVcom d.o.o. друштву KOPERNIKUS TECHNOLOGY d.o.o. (које накнадно постаје Моја Supernova d.o.o.) у 2020. години, припајање друштва EXE net d.o.o. друштву Моја Supernova d.o.o. у 2020. години, друштва Limes telekomunikacije d.o.o. и Invest-Inženjering d.o.o. друштву Моја Supernova d.o.o. у 2021. години и затим припајање друштва Моја Supernova d.o.o. оператору Телеком Србија а.д. такође у 2021. години;
- престанак пружања јавне говорне услуге преко фиксне мреже оператора АВА TEL d.o.o. и Gimelnet d.o.o. у 2018. години и YU VIDEO SERVIS и BAU NETWORKS d.o.o. у 2019. години;
- појаву нових оператора регистрованих за пружање јавне говорне услуге преко фиксне мреже: Team net KDS и NETNET telekom 2017. године, Netcast 2018. године, Ringtel и Teamnet Media 2019. godine, ELITE-KLNET 2020. године и Omonia 2021. године.

Према томе, на дан 01.07.2021. године за пружање ЈДТФ услуге преко фиксне електронске комуникационе мреже у Републици Србији било је регистровано 26 оператора:

1. Телеком Србија а.д.;
2. Orion telekom d.o.o.;
3. Telenor d.o.o.;
4. SBB d.o.o.;
5. SAT-TRAKT d.o.o.;
6. Beotelnet-ISP d.o.o.;
7. A1 Srbija d.o.o.;

⁴ Телеком Србија а.д. од истека лиценце за јавну бежичну телекомуникациону мрежу 18.06.2019. године, у складу са закључком Владе од 11.07.2019., пружа услугу универзалног сервиса у опсезима 411.875-418.125/421.875-428.125 MHz, на основу привремене дозволе, до окончања поступка јавног надметања за издавање појединачне дозволе. Orion telekom d.o.o. је 01.04.2018. године регистрован као оператор који пружа јавне говорне услуге преко кабловске мреже за приступ.

8. Softnet d.o.o.;
9. ЈП Пошта Србије;
10. Netlogic d.o.o.;
11. Smiley TV d.o.o.;
12. Victory media d.o.o.;
13. Detel.com d.o.o.;
14. Jotel d.o.o.;
15. Optel Telekom TIM d.o.o.;
16. Akton d.o.o.;
17. TRUF d.o.o.;
18. Astra Telekom d.o.o.;
19. Next Fiber d.o.o.;
20. TEAM NET KDS d.o.o.;
21. NETNET TELEKOM d.o.o.;
22. Netcast d.o.o.;
23. Ringtel d.o.o.;
24. Teamnet media d.o.o.;
25. Elite-Klnet d.o.o.;
26. Omonia d.o.o.

3.1.2. Електронске комуникационе мреже за пружање јавно доступне телефонске услуге на фиксној локацији

Када је реч о преносу говора, фиксне телефонске мреже се технолошки могу поделити на мреже базиране на комутацији кола (*Circuit Switched*), као што је класична PSTN (*Public Switched Telephone Network*) мрежа, и на мреже базиране на комутацији пакета (*Packet Switched*), какве су савремене IP мреже.

Највећи оператор јавно доступне телефонске услуге преко класичне PSTN мреже је Телеком Србија а.д. Ово је једини оператор који располаже мрежом бакарних парица преко којих омогућава ЈДТФ услугу на готово целокупној територији Републике Србије. Осим за пружање ЈДТФ услуге, преко ове мреже оператор Телеком Србија а.д. омогућава и друге услуге, као што су широкопојасни приступ интернету и дистрибуција медијских садржаја. Поред бакарних парица, Телеком Србија а.д. приступ до својих корисника на фиксној локацији остварује и путем оптичких влакана и фиксном бежичном мрежом (CDMA). У складу са принципом технолошке неутралности, када је у питању терминација позива, фиксна мрежа Телеком Србија а.д. се посматра као јединствена, односно независно од технологије којом је реализована.

За потребе међуповезивања, фиксна електронска комуникациона мрежа Телеком Србија а.д. подељена је на саобраћајна подручја које могу бити подручје локалне централе, локално подручје, транзитно подручје и подручје међународне централе, која су ближе дефинисана и описана у Стандардној понуди за услуге међуповезивања са јавном фиксном

комуникационом мрежом Предузећа за телекомуникације Телеком Србија а.д. (у даљем тексту: Стандардна понуда за међуповезивање Телеком Србија а.д.).

Телеком Србија а.д. је у процесу миграције са PSTN мреже на савремене IP/IMS (*IP Multimedia Subsystem*) базиране мреже нове генерације (NGN – *Next Generation Networks*), те се у будућности очекује постепени прелазак свих корисника и сервиса на одговарајућу савремену IP архитектуру, што ће Агенција у наредном периоду наставити да прати.

До краја 2019. године, међуповезивање мреже Телеком Србија а.д. са мрежама других оператора на националном нивоу је било могуће искључиво на TDM (*Time-Division Multiplexing*) архитектури. Међуповезивање на IP архитектури је било реализовано у ограниченом броју случајева на међународном нивоу. У процесу модернизације мреже, оператор Телеком Србија а.д. је крајем 2019. године омогућио међуповезивање на националном нивоу и путем IP архитектуре. Технички услови за међуповезивање детаљно су утврђени Стандардном понудом за међуповезивање Телеком Србија а.д.

Мреже осталих алтернативних оператора, код којих се веза са крајњим корисником у већини случајева реализује путем коаксијалног кабла и/или оптиком, су хијерархијски другачије уређене у односу на мрежу Телеком Србија а.д. и већином базиране на IP технологији, са приступним сегментом мреже у власништву самих оператора, док *core* и транспортне сегменте мреже оператори поседују или изнајмљују од других оператора. Међуповезивање са другим операторима може бити остварено на IP или TDM нивоу, у зависности од технологије којом су мреже реализоване. Уколико је потребно повезати мреже реализоване у различитим технологијама, повезивање се врши преко медија (*Media Gateway* - MGW) и сигнализационих (*Signalling Gateway* - SGW) гејтвеја, чиме се постиже технолошка неутралност.

3.1.3. Терминација позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији

Терминација позива представља услугу којом се омогућава завршавање позива из једне у другу мрежу, при чему оператор из чије мреже је инициран позив плаћа уговорену цену терминације оператору у чијој мрежи позив завршава. Терминација позива према географским кодовима нумерације фиксне телефонске мреже Телеком Србија а.д. путем TDM технологије се реализује на нивоу локалног (*Local* – локална терминација) или транзитног (*Single Transit* – једноструки транзит) подручја, односно на националном нивоу (*Double Transit* – двоструки транзит).

Услуга терминације позива на нивоу локалног подручја омогућава прослеђивање позива са приступне тачке на централи Телеком Србија а.д., на коју је спојена мрежа оператора корисника, према крајњим корисницима Телеком Србија а.д. у оквиру истог географског кода.

Услуга терминације позива на нивоу транзитног подручја омогућава прослеђивање позива са приступне тачке на транзитној централи Телеком Србија а.д., на коју је спојена мрежа

оператора корисника, према крајњим корисницима Телеком Србија а.д. у оквиру истог транзитног подручја.

Услуга терминације позива на националном нивоу омогућава прослеђивање позива са приступне тачке на транзитној централи Телеком Србија а.д., на коју је повезана мрежа оператора корисника, према крајњим корисницима Телекома Србија изван транзитног подручја којем припада приступна тачка у којој оператор корисник прослеђује позиве.

Терминација међународних позива представља услугу којом се омогућава терминација позива упућених из мрежа међународних оператора у неку националну мрежу, при чему међународни оператор из чије мреже је инициран позив плаћа цену терминације оператору у чијој мрежи позив терминира.

Мреже алтернативних оператора наведених у претходном делу анализе базиране су на IP технологији и представљају мреже нове генерације. Ове мреже су изразито централизованог типа и посматране су на посебан начин по питању начина терминирања саобраћаја те је с тим у вези, решењем Агенције број 1-02-3491-410/14-78 од 28.1.2015. године, операторима Serbia Broadband - Srpske kablovske mreže d.o.o., Telenor d.o.o., I.KOM d.o.o., Invest-Inženjering d.o.o., KOPERNIKUS TECHNOLOGY d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o. и Beotelnet-ISP d.o.o. одређена и цена терминације у износу од 0,62 дин/мин, без ПДВ-а.

Будући да је Телеком Србија а.д. у протеклом периоду обезбедио услове за увођење мрежа нове генерације које воде ка мултисервисним мрежама за пренос говорног, видео и аудио садржаја, створене су претпоставке за утврђивање техничких и експлоатационих услова за услуге међуповезивања коришћењем IP транспортне технологије.

У поступку спровођења решења о одређивању оператора са ЗТС на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији број: 1-03-34900-29/17-45 од 8.1.2019. године, у Стандардној понуди за међуповезивање Телеком Србија а.д. дефинисао је цену за услугу терминације позива у јавној телефонској мрежи коришћењем IP транспортне технологије, у износу од 0,62 дин/мин, без ПДВ, сагласно утврђеној цени терминације у мрежама алтернативних оператора чије су мреже првенствено базиране на IP технологији (Табела 2).

Табела 2: Терминација позива према географским кодовима нумерације фиксне телефонске мреже Телеком Србија а.д која се реализује путем IP технологије.

Врста услуге	Цена позива (дин/минут) без ПДВ-а
Терминација позива према крајњим корисницима географске нумерације	0,62

Уједно, у поступку спровођења решења о одређивању оператора са ЗТС на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији број: 1-03-34900-29/17-45 од 8.1.2019. године, поступајући у вези са достављеним изменама у Стандардној понуди за услуге међуповезивања са јавном фиксном комуникационом

мрежом Телеком Србија а.д. и водећи рачуна о начелу обезбеђивања предвидивости пословања и равноправних услова за пословање оператора из члана 3. тачка 2) Закона, као и да је свим осталим операторима са ЗТС на овом тржишту одређена јединствена цена терминације, Агенција је решењем број: 1-03-34900-29/17-187 од 03.12.2019. године одобрила промену цена из Стандардне понуде за услуге међуповезивања са јавном фиксном комуникационом мрежом Телеком Србија а.д. тако да јединствена цена терминације позива према географским кодовима нумерације фиксне телефонске мреже Телеком Србија а.д. за локалну терминацију, једноструки и двоструки транзит, износи 0,62 дин/мин, без ПДВ.

Цене терминације позива према географским кодовима нумерације фиксне телефонске мреже Телеком Србија а.д. реализованих путем TDM технологије су наведене у важећој Стандардној понуди за међуповезивање Телеком Србија а.д. (Табела 3).

Табела 3: Терминација позива према географским кодовима нумерације фиксне телефонске мреже Телеком Србија а.д која се реализује путем TDM технологије.

Врста услуге	Цена позива (дин/минут) без ПДВ-а
Терминација позива на нивоу локалног подручја (local)	0,62
Терминација позива на нивоу транзитног подручја (single transit)	0,62
Терминација позива на националном нивоу (double transit)	0,62

Узевши све наведено у обзир, може се констатовати да су сада цене терминације позива према географским кодовима нумерације у јавним фиксним комуникационим мрежама свих оператора са ЗТС исте, независно од начина међуповезивања.

Цене успостављања водова за међуповезивање се закључују на комерцијалној основи и разликују се од оператора до оператора, а оператори је дефинишу у својим стандардним понудама.

Поред раније наведених услуга терминације према географским кодовима, постоје и друге услуге терминације које су дефинисане у стандардним понудама оператора.

Терминацијом позива према осталим негеографским бројевима, оператор омогућава прослеђивање позива генерисаних од стране крајњих корисника оператора према бројевима осталих негеографских услуга у мрежи фиксног оператора укључујући и услуге са додатом вредношћу (национални одредишни кодови који почињу цифрама „7“, „8“ и „9“).

Терминација позива према службама за хитне интервенције подразумева прослеђивање позива генерисаних од стране крајњих корисника оператора према бројевима служби за хитне интервенције.

Терминација позива према службама помоћи и услугама од јавног интереса подразумева прослеђивање позива генерисаних од стране крајњих корисника оператора према бројевима служби помоћи и услугама од јавног интереса.

3.2. Меродавно тржиште у димензији услуга

Све услуге које су међусобно заменљиве, односно које представљају међусобне супституте, формирају исто тржиште у димензији услуга. При одређивању димензије услуга полази се од супституције на страни потражње и супституције на страни понуде.

Основни елементи од којих се састоји услуга позива су оригинација (започињање) позива, транзитирање позива и терминација (завршавање) позива.

Тражња за услугом терминације позива у јавној телефонској мрежи на veleпродајном нивоу директно произлази из тражње за ЈДТФ услугом на малопродајном нивоу. Из овог разлога је за утврђивање услуга које представљају међусобне супституте на veleпродајном нивоу неопходно размотрити начине на које оператори могу крајњим корисницима омогућити ЈДТФ услугу на малопродајном нивоу.

3.2.1. Супституција на страни тражње – малопродајни ниво

Анализа супституције на страни тражње треба да покаже да ли ће корисник једне услуге прећи на другу сличну услугу код истог оператора као одговор на релативно повећање цене услуге коју користи или ће прећи на исту или сличну услугу код другог оператора који није повећао цене. На тај начин корисници ће утицати на оператора да врати цене на претходни ниво да не би изгубио кориснике, односно део тржишног учешћа.

Уговори о интерконекцији које оператори међусобно закључују на veleпродајном нивоу имају за циљ да омогуће да њихови крајњи корисници обављају несметану комуникацију са другим крајњим корисницима, без обзира на то чији су корисници. Стога, из тражње на малопродајном нивоу проистиче тражња на veleпродајном нивоу. Из тог разлога, пре анализирања супституције на veleпродајном нивоу треба сагледати супституцију на малопродајном нивоу.

Анализа супституције на страни тражње на малопродајном нивоу треба да покаже да ли су корисници у могућности да пређу на друге сличне услуге код истог или другог оператора у ситуацијама када се повећава цена позива према фиксној мрежи. При томе треба имати у виду да цена позива коју крајњи корисници плаћају на малопродајном тржишту, као свој саставни део садржи и цену терминације позива коју њихови оператори морају да плате оператору корисника кога позивају.

Специфичност услуге терминације позива је у томе што цену терминације једног оператора плаћају крајњи корисници другог оператора, преко малопродајне цене позива према другим мрежама. Стога, ако један оператор повећава цену терминације, он тиме неће утицати на повећање трошкова својих корисника, већ на цену позива крајњег корисника другог оператора.

3.2.1.1. Понашање стране која упућује позив и коришћење других сличних услуга

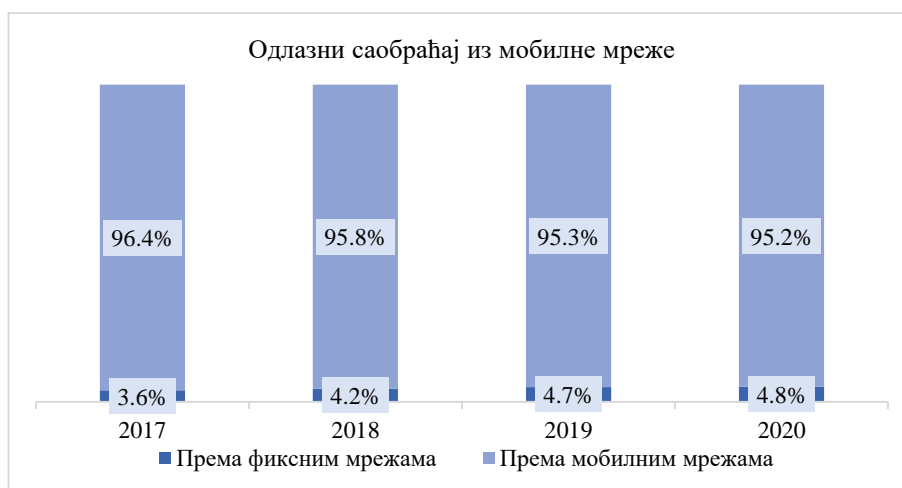
С обзиром на то да страна која упућује позив сноси све трошкове позива, могућност преласка на друге сличне услуге проучава се са аспекта ове групе корисника. Циљ је да се сагледа могуће понашање корисника који упућује позив, у случају евентуалног повећања цене терминације позива на veleпродајном нивоу.

Цена за коју је заинтересован крајњи корисник јесте малопродајна цена коју плаћа свом оператору. Ако дође до наглог пораста цене терминације која приморава њиховог оператора да повиси цене позива на малопродајном нивоу, тада се, свакако, може очекивати прелазак крајњих корисника на исте услуге другог оператора који нуди ниже цене или на алтернативне услуге истог или другог оператора, уколико оне постоје.

Уколико дође до повећања veleпродајне цене терминације позива, односно, последично, до повећања малопродајне цене ЈДФУ услуге, поставља се питање да ли ће крајњи корисници прећи на алтернативне услуге.

Као потенцијални супститут, Агенција је разматрала следећу алтернативну услугу - позиви упућени ка бројевима у мобилним мрежама. Уместо да упути позив ка бројевима фиксне мреже, крајњи корисник би могао да упути позив ка бројевима мобилне мреже.

Позив може бити упућен и из мобилне и из фиксне мреже. Када је реч о одлазном саобраћају из мобилних мрежа нема већих промена када је у питању понашање крајњих корисника мобилне мреже. Наиме, највећи део позива корисника мобилне телефоније заврши према мобилним мрежама (укључујући позиве у оквиру сопствене мреже) односно мање од 5% позива заврши ка фиксним мрежама (Слика 1.).

Слика 1. Структура одлазног саобраћаја из мобилне мреже

Са становишта претплатника фиксне телефоније, позиви ка корисницима друге фиксне мреже су вишеструко јефтинији од цене позива ка корисницима мобилне мреже, тако да овим корисницима позив ка мобилном броју неког корисника не представља алтернативу којом ће моћи да обезбеде јефтинију услугу или услугу која ће имати приближно исту цену. Ову констатацију потврђују и подаци о односу позива упућеним ка мобилним

мрежама у односу на фиксне мреже који су остварени од стране корисника фиксне телефоније. Највећи део позива корисника заврши према фиксним мрежама (укључујући позиве у оквиру сопствене мреже).

Посматрајући удео саобраћаја генерисаног из фиксних и мобилних мрежа у укупном обиму одлазног саобраћаја ка фиксним мрежама (Слика 2.), може се закључити да је одлазни саобраћај ка фиксним мрежама који потиче из мобилних мрежа у благом порасту, док је одлазни саобраћај ка фиксним мрежама који генеришу корисници из фиксних мрежа у благом паду.

Слика 2. Удео саобраћаја генерисаног из фиксних и мобилних мрежа у укупном саобраћају ка фиксним мрежама

Укупан број корисника мобилне мреже и у 2020. години превазилази укупан број становника те је пенетрација износила 119%, док је број претплатника фиксне телефоније наставио да опада. Смањење броја корисника фиксне телефоније од око 2% је забележено у 2017. и 2018. години, док је у 2019. и 2020. години забележен благи пад од 0,4%. Без обзира на то, пенетрација претплатника фиксне телефоније по броју домаћинстава у 2020. години је и даље остала висока и износила је 97%. Треба напоменути да је укупан саобраћај остварен преко фиксне мреже у истој години повећан за око 2% у односу на претходну годину.

На основу наведеног, Агенција констатује да позиви упућени из фиксних мрежа ка мобилним мрежама не могу да се сматрају супститутима позивима ка фиксним мрежама, већ пре комплементарним услугама које су на располагању крајњим корисницима са истог броја.

Као потенцијални супститут, Агенција је разматрала следећу алтернативну услугу – ОТТ позиве.

Неуправљани позиви остварени преко IP прикључка, који се најчешће омогућавају као ОТТ (Over the Top) услуге, такође омогућавају сличне функционалности као позиви реализовани путем аналогног (POTS) прикључка или управљани позиви реализовани

путем IP прикључка, што значи да крајњи корисник може упутити позив ка другом кориснику у било којој мрежи под условом да плати ову врсту услуге. Међутим, овакве врсте сервиса се у већини случајева ограничавају на остваривање позива до других корисника који употребљавају исту OTT апликацију. Поред тога, и корисник који зове и позвани корисник морају бити уловани на исту апликацију, за чију су им употребу потребни посебни уређаји попут smart телефона, таблета или рачунара. У 2020. години, преко 80% корисника широкопојасног приступа интернету у Републици Србији је користило једну од OTT апликација за остваривање позива. Коришћење OTT апликација је у највећој мери утицало на пад обима међународног саобраћаја, који је додатно смањен за 13% у 2020. години.

OTT услуге, које се данас генерално не сматрају директном заменом за традиционалне услуге, а које у сваком случају не пружају повезаност на физичком нивоу и на нивоу података, могле би ипак одиграти важнију улогу на одређеним малопродајним тржиштима у наредним годинама због даљег технолошког развоја и њиховог сталног ширења, а касније индиректно утицати на ограничења на veleпродајним тржиштима. Агенција ће у наредном периоду наставити да прати развој OTT услуга и њихов утицај на релевантно тржиште.

Цена терминације позива представља мањи део укупне малопродајне цене те би повећање цене терминације незнатно утицало на повећање малопродајне цене позива, нарочито ако се посматра као део пакета услуга са укљученим одређеним бројем минута позива.

С обзиром на све наведено, као и на то да квалитет говорне услуге реализоване на овај начин не одговара квалитету услуге реализоване преко аналогног прикључка и управљаног позива реализованог путем IP прикључка, неуправљани позиви путем OTT апликација не могу се још увек сматрати одговарајућим супститутом.

На основу извршене анализе следи да тражња за услугама терминације позива на veleпродајном нивоу проистиче из тражње за услугама позива у одређеној фиксној мрежи и тражње за услугама за сопствене потребе, односно тражње за услугама позива на број у одређеној фиксној мрежи када је позив започео у истој мрежи.

3.2.2. Супституција на страни тражње - veleпродајни ниво

Супституција на страни тражње на veleпродајном нивоу има за циљ да утврди да ли, у случају да оператор који нуди veleпродајну услугу терминације позива повиси њену цену, оператори корисници услуге терминације позива могу прећи на другу услугу сличне цене и карактеристика код истог оператора, или исту или сличну услугу другог оператора.

Са техничке тачке гледишта, оператори не могу терминирати позив који је упућен ка нумерацији која припада једном оператору у мрежу која припада неком другом оператору, јер ће позив бити неуспешан. Ово значи да оператор из чије мреже је позив упућен нема алтернативу, осим да терминира позив у мрежу оператора који обезбеђује приступ позваном кориснику.

Из наведеног се може закључити да не постоји било каква препрека која може да ограничи оператора да повећа велепродајне цене терминације позива у сопствену мрежу, с обзиром на то да не постоји алтернативни начин да се позиви упућени ка корисницима тог оператора успешно реализују. С тим у вези, Агенција сматра да супституција на страни тражње на велепродајном нивоу не постоји и да је мрежу сваког оператора потребно посматрати као посебно релевантно тржиште.

3.2.3. Супституција на страни понуде – малопродајни ниво

Супституција на страни понуде показује да ли ће у случају да један оператор повиси цену одређене услуге други оператори који нису пружали ту услугу моћи да понуде исту одмах или у кратком року, без значајних додатних трошкова.

На малопродајном нивоу, анализа ове супституције треба да покаже да ли у случају да одређени оператор повиси цену позива ка броју у фиксној мрежи, други оператор може преко своје мреже да обезбеди позивање истог броја.

С обзиром на то да позвани корисник преко свог броја може да прима позиве искључиво преко мреже једног (свог) оператора и да остали оператори немају техничку могућност да пруже исту услугу за корисника друге мреже који је позван, сматра се да супституција на страни понуде на малопродајном нивоу не постоји.

3.2.4. Супституција на страни понуде - велепродајни ниво

Код анализе могућности супституције на страни понуде, узима се у обзир вероватноћа да привредни субјекти који тренутно нису активни на релевантном тржишту одлуче да уђу на тржиште након повећања цена од стране активних тржишних учесника, у прихватљивом временском року и без значајних додатних трошкова⁵.

Основни услов за постојање супституције на страни понуде је да оператор поседује мрежне капацитете које може у потпуности, или уз мање модификације, да искористи за пружање одређене услуге, односно улазак на одређено тржиште, а да при томе цене пружања услуга буду економске, односно да не постоји субвенционисање од стране других сервиса.

Због специфичности услуге терминације позива, не постоји могућност да један оператор понуди услугу терминације позива ка корисницима повезаним на мрежу неког другог оператора, те самим тим Агенција сматра да супституција на страни понуде на велепродајном нивоу за ову велепродајну услугу не постоји.

⁵ Смернице Комисије о анализи тржишта из 2018. године, тач. 41.

3.3. Географска димензија релевантног тржишта

Географска димензија тржишта се односи на географско подручје које обухвата област у којој су заинтересовани привредни субјекти укључени у понуду и тражњу релевантних производа и услуга, у којој су услови конкурентности слични или довољно хомогени и која се може препознати као различита од суседних области у којима су преовлађујући услови конкурентности знатно различити.

У складу са Смерницама Комисије о анализи тржишта из 2018. године и Препоруком Комисије о релевантним тржиштима 2014/710/ЕУ, географска област релевантног тржишта се у сектору електронских комуникација утврђује на основу два главна критеријума:

1. области коју покрива мрежа;
2. постојање једнаког правног и регулаторног оквира на одређеном географском подручју.

На читавој територији Републике Србије важе исти законски услови за пружање услуга електронских комуникација. Цена терминације оператора Телеком Србија а.д. успостављена је као јединствена на целој територији Републике Србије, независно од технологије на којој се врши међуповезивање (IP или TDM), односно независно од приступне тачке на коју је спојен оператор корисник с једне, и локације крајњег корисника ка коме је позив усмерен у односу на ту приступну тачку, с друге стране. Такође, цене терминације су исте независно од тога да ли се ради о услузи терминације на локалном нивоу, нивоу транзитног подручја или на националном нивоу, у складу са решењем Агенције број 1-03-34900-29/17-187 од 03.12.2019. године.

Цене терминације позива алтернативних оператора су прописане као јединствене, у складу са решењем Агенције број 1-02-3491-410/14-78 од 28.1.2015. године.

У оба случаја, како код оператора Телеком Србија а.д., тако и код алтернативних оператора, цене терминације су исте и износе 0,62 дин/мин, без ПДВ-а.

На основу горе наведеног, Агенција закључује да је релевантно географско тржиште за велепродајну услугу терминације позива у јавној фиксној телефонској мрежи територија Републике Србије.

3.4. Закључак о релевантном тржишту

На основу спроведене анализе, Агенција је дефинисала следећа релевантна велепродајна тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији:

1. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Телеком Србија а.д. (фиксна мрежа, укључујући капацитете

- (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
24. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Teamnet media d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
25. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Elite-Klnet d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
26. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Omonia d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа).

Саставним делом идентификованих тржишта сматрају се позиви који потичу из мреже оператора корисника од одговарајуће приступне тачке на коју је спојена мрежа оператора корисника према географској и негеографској нумерацији оператора пружаоца услуге терминације, укључујући и позиве упућене из сопствене мреже, а изузимајући позиве упућене према бројевима услуга са додатом вредношћу, који се, у складу са Експанаторним меморандумом⁶, искључују са релевантног тржишта.

У складу са принципима технолошке неутралности, велепродајна услуга терминације позива се посматра као јединствена, односно као независна од начина реализације фиксне мреже у коју позив терминира и није зависна од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа).

Агенција одређује да наведена релевантна тржишта, у географској димензији, припадају националној територији Републике Србије.

⁶ Експанаторни меморандум, тачка 4.1.3, страна 29

4. АНАЛИЗА РЕЛЕВАНТНОГ ТРЖИШТА

Агенција одређује релевантна тржишта која подлежу претходној регулацији сагласно одредби члана 59. став 2. Закона, уз примену одговарајућих препорука Европске уније наведених у тачки 2. овог извештаја.

Релевантно тржиште које подлеже претходној регулацији, сходно одредби члана 59. став 1. Закона, је тржиште на коме постоје структурне, регулаторне и друге трајније препреке које онемогућавају улазак нових конкурената. То је тржиште на коме није могуће обезбедити развој делотворне конкуренције без постојања претходне регулације, на коме се уочени недостаци не могу отклонити само применом прописа о заштити конкуренције (у даљем тексту: релевантно тржиште).

У поступку анализе релевантног тржишта се, између осталог, примењују критеријуми за одређивање оператора са ЗТС прописани одредбама члана 61. Закона.

4.1. Критеријуми за утврђивање појединачне ЗТС

Појам ЗТС се односи на ситуацију у којој се оператор, било појединачно или удруживањем са другим субјектима на тржишту, налази у позицији која му пружа могућност да се у знатној мери понаша независно у односу на конкуренцију, клијенте и потрошаче. Оваква ситуација утиче на смањење нивоа конкуренције на релевантном тржишту и из тог разлога произлази потреба за одређивањем одређених обавеза операторима код којих је утврђено постојање ЗТС.

Према одредбама члана 61. став 1. Закона, оператор има ЗТС на релевантном тржишту ако сам или заједно са другим операторима има доминантан положај, односно положај који му омогућава да се у значајној мери понаша независно од конкурената, својих претплатника и коначно потрошача, а у истом члану у ставу 2. Закона се наводе критеријуми који се нарочито узимају у обзир приликом утврђивања појединачне и заједничке ЗТС.

У складу са Законом, Агенција приликом утврђивања појединачне ЗТС оператора узима у обзир критеријуме који најбоље представљају специфичности релевантног тржишта.

Приликом утврђивања појединачне ЗТС оператора на велепродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, сходно одредбама члана 61. став 2. Закона, нарочито се узимају у обзир следећи критеријуми:

1. величина оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту;
2. контрола над инфраструктуром чији се обим не може лако реплицирати;
3. технолошка предност оператора која му омогућава надмоћан положај на тржишту;
4. недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца;
5. лак или повлашћен приступ тржиштима капитала, односно финансијским

- ресурсима;
6. степен диверсификације производа или услуга (нпр. повезани производи или услуге);
 7. економија обима;
 8. економија опсега;
 9. степен вертикалне интеграције;
 10. висок степен развоја дистрибутивне и продајне мреже;
 11. недостатак потенцијалне конкуренције;
 12. постојање препрека за ширење.

С обзиром на то да нема доказа да су у периоду који обухвата анализа били испуњени критеријуми за постојање заједничке ЗТС на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, у наставку ће се разматрати само критеријуми за утврђивање појединачне ЗТС.

4.1.1. Величина оператора и његових конкурената, посебно у погледу броја корисника и прихода на релевантном тржишту

Тржишно учешће представља проценат са којим привредни субјект учествује у продаји одређеног производа или услуге на посматраном тржишту у одређеном временском раздобљу и представља индикатор снаге на посматраном тржишту.

Према Смерницама Комисије о анализи тржишта из 2018. године⁷, врло високо тржишно учешће од преко 50% током одређеног временског периода је само по себи довољан доказ да оператор има доминантну позицију на тржишту, осим у изузетним случајевима. Што је тржишно учешће веће и временски период његовог одржавања дужи, то је оно важнији показатељ ЗТС. Уколико је тржишно учешће високо, али испод 50%, при процени ЗТС је потребно узети у обзир друге кључне карактеристике тржишта, док оператор чије тржишно учешће није веће од 40% вероватно неће имати ЗТС на релевантном тржишту.

Оператор са високим тржишним учешћем може се сматрати оператором са ЗТС уколико је његово тржишно учешће стабилно током одређеног временског периода. Уколико се тржишно учешће оператора са ЗТС постепено смањује, то може да значи да тржиште постаје конкурентније, али не искључује постојање ЗТС на посматраном тржишту.

Специфичност veleпродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији се огледа у томе што за позив упућен крајњем кориснику не постоји алтернатива осим да позив заврши у мрежи оператора чији је корисник претплатник. Из тога следи да сваки оператор има 100% тржишног учешћа у својој мрежи, односно на релевантном тржишту.

⁷ Смернице Комисије о анализи тржишта из 2018. године, тачке 55-57.

4.1.2. Контрола над инфраструктуром чији обим не може лако реплицирати

Контрола над инфраструктуром чији обим не може лако да се реплицира се односи на ситуацију када постоји један оператор (најчешће је то традиционални оператор) који контролише или има у власништву велику мрежу, коју алтернативни оператори не могу у релативно кратком времену реплицирати у значајнијем обиму, што може да представља баријеру за улазак на тржиште.

Инфраструктура која може да буде предмет интерконекције, а коју је тешко дуплицирати је, пре свега, кабловска канализација и кабловска инфраструктура. Ова инфраструктура је у највећем делу у власништву Телеком Србија а.д., при чему је врло мали део постојеће кабловске и канализационе инфраструктуре у власништву кабловских оператора, са изузетком оператора SBB d.o.o. који поседује развијену коаксијално/оптичку кабловску мрежу.

4.1.3. Технолошка предност оператора која му омогућава надмоћан положај на тржишту

Оператор може поседовати појединачну ЗТС јер, поред других фактора, има користи од низа важних комерцијалних или технолошких предности у односу на своје конкуренте.

За потребе међуповезивања, фиксна електронска комуникациона мрежа Телеком Србија а.д. подељена је на саобраћајна подручја која могу бити подручје локалне централе, локално подручје, транзитно подручје и подручје међународне централе, која су ближе дефинисана и описана у Стандардној понуди за међуповезивање Телеком Србија а.д.

Телеком Србија а.д. је у процесу миграције са PSTN мреже на савремене IP/IMS (*IP Multimedia Subsystem*) базиране мреже нове генерације (NGN – *Next Generation Networks*), те се у будућности очекује постепени прелазак свих корисника и сервиса на одговарајућу савремену IP архитектуру, што ће Агенција у наредном периоду наставити да прати.

Мреже алтернативних оператора, код којих се веза са крајњим корисником у већини случајева реализује путем коаксијалног кабла и/или оптиком, хијерархијски су другачије уређене у односу на мрежу Телеком Србија а.д. и већином базиране на IP технологији, са приступним сегментом мреже у власништву самих оператора, док *core* и транспортне сегменте мреже оператори поседују или изнајмљују од других оператора. Међуповезивање са другим операторима може бити остварено на IP или TDM (*Time-Division Multiplexing*) нивоу, у зависности од технологије којом су мреже реализоване.

До краја 2019. године, међуповезивање мреже Телеком Србија а.д. са мрежама других оператора на националном нивоу је било могуће искључиво на TDM (*Time-Division Multiplexing*) архитектури. Међуповезивање на IP архитектури је било реализовано у ограниченом броју случајева на међународном нивоу. У процесу модернизације мреже, оператор Телеком Србија а.д. је крајем 2019. године омогућио међуповезивање на

националном нивоу и путем IP архитектуре.

Уколико је потребно повезати мреже реализоване у различитим технологијама, повезивање се врши преко медија (*Media Gateway - MGW*) и сигнализационих (*Signalling Gateway - SGW*) гејтвеја, чиме се постиже технолошка неутралност.

Технолошки развој или конвергенција производа и тржишта могу довести до ограничења у погледу конкурентности између оператора на различитим тржиштима. У том погледу, ОТТ услуге, које се данас генерално не сматрају директном заменом за традиционалне услуге, могле би ипак одиграти важнију улогу на одређеним малопродајним тржиштима у наредним годинама због даљег технолошког развоја и њиховог сталног ширења, а касније индиректно утицати на ограничења на veleпродајним тржиштима. Агенција ће у наредном периоду наставити да прати развој ОТТ услуга и њихов утицај на релевантно тржиште.

На основу наведеног, може се закључити да када је реч о међуповезивању мрежа за потребе терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, које се реализује тако да се осигура технолошка неутралност, нема изразите технолошке предности или супериорности ниједног оператора.

4.1.4. Недостатак или низак ниво преговарачке моћи купаца

У складу са одредбом члана 53. Закона, оператори су дужни да преговарају у вези са захтевима за међуповезивање, односно приступ, а самим тим и о цени терминације саобраћаја у фиксну мрежу. Ако оператори електронских комуникација не постигну договор у вези са међуповезивањем, односно приступом, у року од 60 дана од дана почетка преговора, и када је то неопходно ради заштите интереса крајњих корисника или обезбеђивања интероперабилности електронских комуникационих мрежа и услуга, Агенција, на захтев заинтересоване стране или по службеној дужности, доноси одговарајуће решење. Овим решењем се утврђује међуповезивање, односно приступ, укључујући техничке и комерцијалне услове. Приликом доношења решења, потребно је водити рачуна о:

- интересу корисника услуга;
- пружању широког спектра услуга корисницима;
- доступности технички и тржишно остваривих решења за тражено међусобно повезивање;
- потребе одржавања целовитости јавне телекомуникационе мреже;
- интероперабилности услуга, итд.

Постојање купаца са јаком преговарачком позицијом, који значајно могу да утичу на конкуренцију, ограничава могућност оператора да се понаша независно од корисника. Та моћ се најчешће огледа у значајном уделу прихода од појединачних корисника у укупним приходима оператора, који је при томе добро информисан о могућностима преласка код другог оператора, уз минималне трошкове или чак могућност производње релевантног производа или услуге у сопственој режији.

Оператор може да ограничи приступ својој мрежи и међусобном повезивању само у случају да је угрожена сигурност рада телекомуникационе мреже, као и заштите података. Иако не постоје административне баријере на тржишту интерконекције, може се закључити да купац има ограничену преговарачку моћ по питању уговарања цене терминације саобраћаја у друге мреже, јер у поступку преговарања услови потпуно зависе од оператора те мреже.

У периоду 2017-2020. година, у укупном броју претплатника и броју терминираних позива највеће тржишно учешће су имали оператори Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o (Слика 3. и 4.). Посматрано према броју претплатника и саобраћају Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o имају најјачу преговарачку позицију на тржишту терминације позива у фиксну мрежу.

Међутим, преговарачка моћ сваког оператора се умањује тиме што оператори имају ЗТС у својој мрежи и што се у случају да се не постигне договор, оператори могу обратити Агенцији. Тиме ниједан од оператора неће бити у неповољном положају, без обзира на слабију преговарачку моћ у односу на друге операторе.

4.1.5. Лак или повлашћен приступ тржиштима капитала, односно финансијским ресурсима

Финансијски ресурси су потребни операторима за проширење постојећих мрежних капацитета или модернизацију мреже.

Један од могућих начина финансирања предузећа је могућност емитовања власничких и дужничких инструмената или њихове комбинације. Коришћење ове могућности односно листирање на тржишту капитала у Републици Србији је дефинисано од стране надлежних институција. Поред тога, операторима на располагању остаје узимање кредита од банака како би финансирани свој даљи развој, при чему је једини ограничавајући фактор при добијању кредита сам бонитет оператора. Још једна могућност је и финансирање из сопствених извора.

Оператори који су дуго присутни на тржишту и који остварују добре пословне резултате могу имати лакши приступ кредитима банака у поређењу са операторима који тек почињу да се баве пружањем услуга електронских комуникација.

4.1.6. Степен диверсификације производа или услуга (нпр. повезани производи или услуге)

Везивање производа и услуга представља вид неконкурентског понашања, тј. злоупотребу доминантног положаја на релевантном тржишту од стране водећег оператора, којим се корисници условљавају куповином везаних производа и услуга. На тај начин, оператор са доминантном позицијом може значајно снизити цене одређених услуга, јер ће њихове

приходе субвенционисати вишим ценама услуга са других тржишта, како би се елиминисала конкуренција на посматраном релевантном тржишту.

У пракси се препознају три облика везивања производа и услуга:

- 1) на тржишту се нуди само пакет услуга, а ниједна од услуга које чине тај пакет се не може купити одвојено;
- 2) на тржишту се нуди пакет услуга и услуга појединачно, при чему услуга у оквиру пакета има нижу цену од исте услуге када се купује одвојено;
- 3) на тржишту се једна услуга нуди и одвојено и у оквиру пакета, док се друга услуга може купити само у оквиру пакета, тј. уколико се купује прва услуга.

Најчешће се везују услуге на тржиштима на којима оператор има доминантан тржишни удео, за услуге на другим тржиштима на којима оператор нема значајан удео.

Када је реч о интерконекцији, скуп услуга неопходних за остваривање терминације позива је унапред познат, односно дефинисан уговором о интерконекцији.

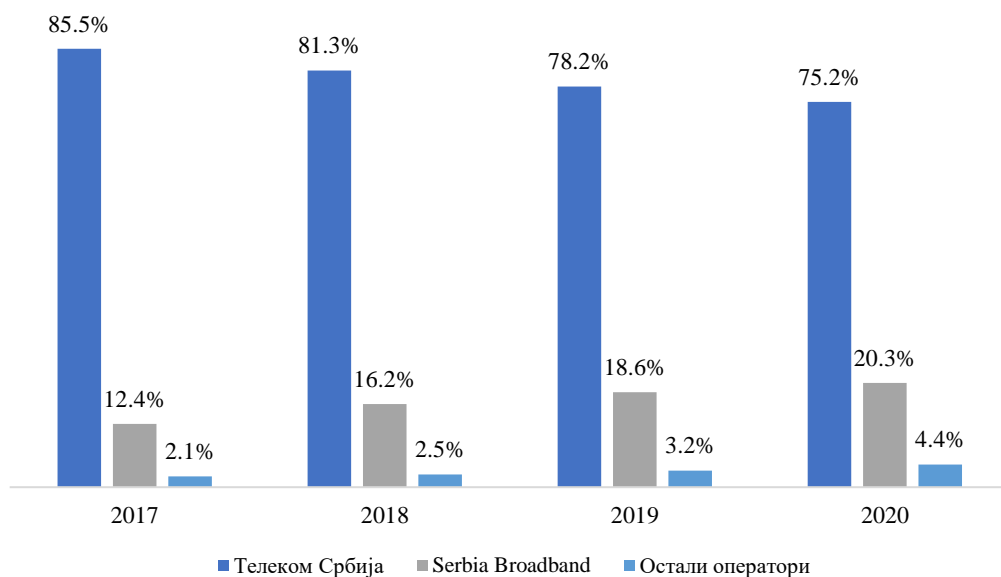
4.1.7. Економија обима

Економија обима настаје када са повећањем обима пружања услуга долази до смањења просечних трошкова.

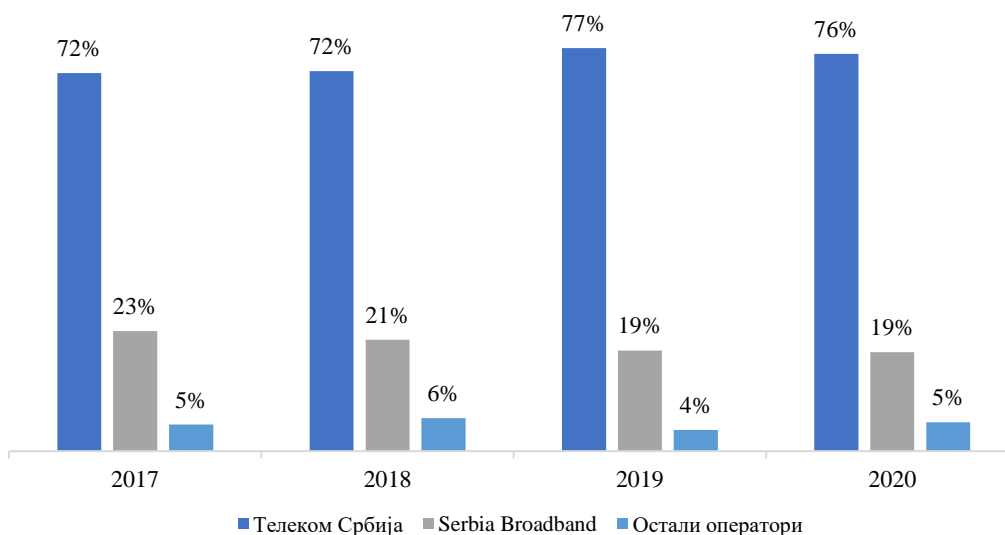
Пружање услуга терминације позива подразумева коришћење мреже, чија изградња представља значајну, али неопходну инвестицију за оператора, као и огроман фиксни трошак на почетку пословања. У интересу оператора је да повећава обим пружених услуга и да на тај начин смањи фиксне трошкове по јединици, што би довело и до смањења просечних трошкова.

Посматрајући елементе који чине трошкове интерконекције (закуп интерконекционог вода, терминационе таксе, трошкови опреме и одржавање исте), намеће се закључак да би трошкови терминације са проширењем обима саобраћаја требало да падају.

Оператор који има већи број претплатника, односно веће учешће у броју терминираних минута, има могућност да смањи јединичне трошкове за услугу терминације позива.

Слика 3. Учешће оператора у броју претплатника фиксне мреже

Слика 4. Учешће оператора у долазном саобраћају у фиксне мреже

Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o имају највеће учешће у броју терминираних минута и тиме су у позицији да остваре предности по основу економије обима.

4.1.8. Економија опсега

Економија опсега настаје када просечни трошкови по јединици производа или услуге опадају као резултат заједничке употребе неке инфраструктуре за више врста производа или услуга. У области електронских комуникација обично се јавља тамо где постоје капацитети тј. мрежа која се може користити за пружање више различитих услуга.

У уговорима о интерконекцији су прецизно дефинисане цене и услуге интерконекције, при чему се највећи део трошкова односи на цену терминације саобраћаја и закупа водова. Проширење наведеног скупа услуга на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији уз коришћење истих ресурса је мало вероватно.

Међутим, када оператор наступа на више различитих тржишта, заједнички трошкови се расподељују на више различитих услуга, чиме се остварује пад јединичних трошкова и тиме се остварују предности економије опсега.

Оператори који су анализирани на предметном тржишту су регистровани и за друге услуге, као што су јавна говорна услуга, услуга дистрибуције медијских садржаја или широкопојасни приступ интернету. За пружање ових услуга, оператори користе приступни део мреже, који је у њиховом власништву, и који истовремено омогућава и пружање услуга терминације позива, што говори у прилог могућности коришћења предности економије опсега и од стране алтернативних оператора.

4.1.9. Степен вертикалне интеграције

Вертикална интеграција подразумева да је оператор истовремено присутан на више различитих, вертикално повезаних тржишта, односно на veleпродајном и малопродајном тржишту.

Присуство вертикално интегрисаног оператора на veleпродајном и малопродајном нивоу у ланцу услуга може отежати коришћење потребних veleпродајних услуга операторима који пружају услуге на малопродајном нивоу.

Остваривање комуникације корисника различитих оператора подразумева да позив оригинара из једне мреже и терминира у мрежу другог оператора, те је неопходно успоставити међуповезивање два оператора. Уговори о интерконекцији које оператори међусобно закључују на veleпродајном нивоу имају за циљ да омогуће да крајњи корисници једног оператора обављају несметану комуникацију са крајњим корисницима другог оператора.

У случају непостојања уговора о интерконекцији, оператори би могли да пружају малопродајне услуге само у оквиру сопствене мреже, односно њихови претплатници не би били у могућности да комуницирају са претплатницима осталих оператора на тржишту. У случају комуникације између крајњих корисника једног оператора користи се вертикално интегрисана мрежа само једног оператора. У том случају у предности би били оператори са већим бројем претплатника, а то су Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o.

4.1.10. Висок степен развоја дистрибутивне и продајне мреже

Велепродајна услуга терминације позива се користи по основу међуповезивања односно закључивања уговора о интерконекцији, стога дистрибутивна и продајна мрежа оператора није релевантна за коришћење услуге терминације позива.

4.1.11. Недостатак потенцијалне конкуренције

Потенцијална конкуренција се односи на могућност уласка новог оператора на тржиште. Предметни оператор мора имати довољне финансијске капацитете да поднесе додатне трошкове који се јављају приликом уласка на тржиште, као и додатне техничке капацитете неопходне за пружање предметне услуге.

Сама терминација позива у одређену мрежу одвија се у условима непостојања конкуренције, јер се до корисника те мреже може доћи само уз пристанак оператора који задржава ексклузивно право на дефинисање услова за приступ својим корисницима.

На основу наведеног, Агенција закључује да на велепродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији не постоји потенцијална конкуренција.

4.1.12. Постојање препрека за ширење

Сваки оператор има 100% тржишног учешћа у својој мрежи, односно на релевантном тржишту, те са тог становишта није могуће даље ширење.

4.2. Закључак о процени постојања оператора са ЗТС

На основу анализираних критеријума за утврђивање ЗТС на велепродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, Агенција закључује да оператори Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic d.o.o., Smiley TV d.o.o., Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom d.o.o., Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. поседују појединачну ЗТС.

5. ПРЕПРЕКЕ ЗА РАЗВОЈ ТРЖИШНЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ

У овом делу биће представљене препреке за развој тржишне конкуренције које би се, у одсуству регулације, могле појавити на посматраном тржишту. Смисао идентификовања потенцијалних препрека за развој тржишне конкуренције је стварање основе за утврђивање обавеза које би спречиле настанак ових препрека, а све у циљу заштите интереса крајњих корисника.

Препрекама за развој тржишне конкуренције сматра се такво понашање оператора са ЗТС које је усмерено на изbacивање постојећих конкурената са тржишта, спречавање уласка нових конкурената на тржиште, као и свако понашање које штети интересима крајњих корисника.

При том, код утврђивања обавеза није неопходно да се злоупотреба ЗТС заиста догодила, већ је довољно да постоји такав положај на тржишту који указује на ЗТС, чијом би злоупотребом могле да настану различите врсте препрека за развој тржишне конкуренције. Стога, треба размотрити препреке до којих би под одређеним околностима могло да дође, како би се одредиле обавезе које би имале превентивно дејство у спречавању истих.

5.1. Преглед основних препрека за развој тржишне конкуренције

На основу регулаторне праксе европских земаља, препознате су и издвојене основне врсте понашања оператора са ЗТС које представљају препреке за развој тржишне конкуренције. Ова понашања су садржана у документу Групе европских регулатора о примени одговарајућих обавеза (*Revised ERG Common Position on the Approach to Appropriate Remedies in the ECNS Regulatory Framework, Final Version May 2006*, ERG (6) 33), при чему се ради о препрекама које се могу, али не морају појавити на сваком тржишту и у свакој ситуацији.

У наведеном документу наведено је 27 препрека које се могу сврстати у четири основне групе:

1) Механизми вертикалног преношења тржишне снаге са једног на друго тржиште

Вертикално преношење тржишне снаге може да се јави у случају када је оператор присутан и на veleпродајном и на сродном малопродајном тржишту. На veleпродајном нивоу нуде се услуге које су основа за пружање услуга на вертикално повезаном тржишту на малопродајном нивоу.

Постоје различити облици вертикалног преношења тржишне снаге који могу да се сврстају у три основне подгрупе:

а) Одбијање договора/ускраћивање приступа,

б) Преношење тржишне снаге путем неценовних механизма, и то:

- дискриминаторно коришћење информација или ускраћивање информација,
- тактике одуговлачења,
- везивање услуга,
- неоправдани захтеви,
- дискриминација квалитетом услуге,
- стратешки дизајн производа,
- неоправдано коришћење информација о конкурентима.

в) Преношење тржишне снаге путем ценовних механизма, и то:

- ценовна дискриминација,
- унакрсно субвенционисање,
- дампинг цене.

2) Механизми хоризонталног преношења тржишне снаге са једног на друго тржиште

Хоризонтално преношење тржишне снаге јавља се у ситуацији када оператор који послује на више различитих вертикално неповезаних тржишта, а на неком од тржишта има ЗТС, у одсуству регулације, преноси своју доминацију са једног тржишта на друго. Овакав вид хоризонталног преношења се може остварити између малопродајних, veleprodajних или између малопродајног и veleprodajног тржишта која нису вертикално повезана.

Регулаторна пракса у земљама Европске уније препознаје два типа хоризонталног преношења ЗТС оператора:

а) везивање услуга,

б) унакрсно субвенционисање.

3) ЗТС на појединачном тржишту

Овај критеријум се односи на постојање одређених околности које онемогућавају или у значајној мери отежавају потенцијалној конкуренцији улазак и ширење на релевантном тржишту. Постојање нижих баријера на тржишни раст и експанзију значи постојање активније конкуренције. Са друге стране, високе баријере при уласку на тржиште умањују потенцијал развоја одређеног тржишта.

а) Постављање баријера за улазак на тржиште:

- стратешки дизајн производа,
- уговорни услови који повећавају трошкове преласка корисника,
- ексклузивно договарање,
- прекомерно инвестирање,
- дампинг цене.

б) Неконкурентско понашање везано за цене:

- превисоке цене,
- ценовна дискриминација.

в) Неефикасност/непродуктивност:

- недовољно инвестирање,
- превисоки трошкови/неефикасност,
- низак ниво квалитета.

4) Завршавање (терминација) позива

Пружање услуга крајњим корисницима подразумева међуповезивање са другим операторима. Регулаторна пракса у земљама Европске уније препознаје четири препреке:

- превисоке цене,
- прећутни споразуми,
- ценовну дискриминацију,
- одбијање договора / ускраћивање интерконекције.

5.2. Препреке у развоју тржишне конкуренције на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији

Имајући у виду претходни преглед, као најзначајније за veleпродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији се истичу и анализирају следеће препреке у развоју тржишне конкуренције:

- 1) тактике одуговлачења,
- 2) дискриминација квалитетом услуге,
- 3) унакрсно субвенционисање,
- 4) превисоке цене,
- 5) прећутни споразуми,
- 6) ценовна дискриминација,
- 7) одбијање договора/ускраћивање интерконекције.

5.2.1. Тактике одуговлачења

Један од механизма преношења ЗТС на неценовним основама су тактике одуговлачења (одлагања). Применом ове тактике оператор са ЗТС неће одбити пружање одређене велепродајне услуге, али ће покушати да их пружи са закашњењем у односу на сопствено малопродајно тржиште, односно повезана друштва.

У контексту терминације позива оператори могу да покушају да одложе договор и потписивање уговора са новим операторима на тржишту како би сачували своје тржишно учешће на малопродајном тржишту и тиме ставили у неравноправан положај постојеће и потенцијалне конкуренте на малопродајном тржишту, јер би тиме пружање услуга било ограничено на комуникацију између сопствених корисника.

При том, на тржишту терминације позива период примене ове тактике је временски ограничен. Наиме, у складу са одредбама члана 53. Закона, оператор који прими захтев за међуповезивање, односно приступ дужан је да ступи у преговоре о условима међуповезивања, односно приступа, са оператором који је поднео захтев. Ако оператори електронских комуникација не постигну договор у вези са међуповезивањем, односно приступом, у року од 60 дана од дана почетка преговора, и када је то неопходно ради заштите интереса крајњих корисника или обезбеђивања интероперабилности електронских комуникационих мрежа и услуга, Агенција, на захтев заинтересоване стране или по службеној дужности, доноси решење којим се утврђује међуповезивање, односно приступ, укључујући техничке и комерцијалне услове.

5.2.2. Дискриминација квалитетом услуге

Постојећи оператори могу дискриминисати операторе тако што ће нудити нижи квалитет услуге интерконекције у односу на коришћење услуге за сопствене потребе. Исто тако може се јавити дискриминација у погледу брзине отклањања проблема у мрежи. Последице наведеног би трпели крајњи корисници новог оператора.

5.2.3. Унакрсно субвенционисање

Унакрсно субвенционисање, као механизам вертикалног преношења тржишне снаге, јавља се у ситуацији када оператор, у одсуству регулације, формира цену услуге изнад трошкова на оном тржишту где се испољава његова ЗТС, како би услугу на другим тржиштима понудио по цени која је формирана испод нивоа трошкова.

Оператори са ЗТС на релевантном тржишту би могли да понуде услугу по цени која је изнад нивоа трошкова, док би на малопродајном тржишту нудили цене испод трошкова. На овај начин се остварује ситуација препозната као ценовно стезање маргине профита (*Price Squeeze*) где се од стране оператора са ЗТС директно увећавају трошкови потенцијалних конкурентата и њихове цене чине неконкурентним или мање конкурентним у односу на малопродајне цене сопствених услуга. Овакво поступање би довело до нарушавања ефикасне конкуренције, као и до истискивања других оператора са тржишта.

5.2.4. Превисоке цене

Превисока цена терминације је један од проблема који може угрозити конкуренцију на тржишту. Како је утврђено да на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији не постоји супституција позиву упућеном на број у тачно одређеној мрежи, и с обзиром да сваки оператор има 100% тржишног учешћа у својој мрежи, сваки оператор има могућност да поставља цену на високом нивоу. Уз високе цене терминације доћи ће до повећања сопствених прихода, са једне стране, и повећања трошкова других оператора, са друге стране, које се може одразити и на малопродајне цене позива њихових корисника.

5.2.5. Прећутни споразуми

Прећутни споразуми су договори између оператора који се могу јавити у различитим облицима. Углавном се јављају у виду одређивања реципрочних цена терминације позива између свих или одређених оператора. Најчешће се јављају између оператора са сличним тржишним учешћем као и са симетричним саобраћајем између мрежа.

Оператори се могу договорити да цене терминације и цене позива на малопродајном нивоу буду високе. Исто тако, оператори се могу договорити да цене терминације буду високе, а да цене на малопродајном нивоу буду ниске чиме би ставили у неравноправан положај операторе које нису у договору. Оператори код оваквих договора наплаћују исту цену терминације невезано за договор, чиме је искључена дискриминација на ценовној основи.

Међутим, прећутни договор може бити праћен и ценовном дискриминацијом. Оператори који су формирали прећутни споразум могу одредити ниже међусобне цене терминације, док би остали оператори плаћали вишу цену. На малопродајном тржишту оператори из споразума би могли нудити ниже цене позива од оператора који су ван договора и који плаћају вишу цену терминације.

5.2.6. Ценовна дискриминација

Дискриминација на основу цене може имати различите облике, као што су: разлике у цени за различите мобилне операторе, разлике у цени за различите фиксне операторе, разлике између цене за фиксне операторе и мобилне операторе.

На тржишту терминације позива у фиксним мрежама у Републици Србији не постоји ценовна дискриминацију кад је у питању национални саобраћај.

5.2.7. Одбијање договора / ускраћивање интерконекције

Уколико не би постојала обавеза приступа у сврху интерконекције, постојећи оператори би могли да одбијају потписивање уговора са новим операторима који улазе на тржиште или су већ на тржишту. У случају непостојања уговора о интерконекцији, такви оператори би могли да пружају малопродајне услуге само у оквиру сопствене мреже,

односно њихови претплатници не би били у могућности да комуницирају са претплатницима осталих оператора на тржишту.

У случају непостојања уговора о интерконецији, у предности би били оператори са већим бројем корисника и код којих се највећи део саобраћаја остварује унутар сопствене мреже.

Агенција закључује да би Телеком Србија а.д. као оператор са највећим бројем претплатника на тржишту ЈДТФ услуге, у одсуству претходне регулације, имао мотив да ускрати приступ или одбије договоре са другим операторима тј. потенцијалном конкуренцијом.

6. ОБАВЕЗЕ ЗА ОПЕРАТОРА СА ЗНАЧАЈНОМ ТРЖИШНОМ СНАГОМ

Агенција је, након спроведене анализе, утврдила да оператори Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o, SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic d.o.o., Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. поседују значајну тржишну снагу на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији.

Сагласно одредбама члана 62. Закона, Агенција ће решењем одредити операторе Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o, SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic d.o.o., Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. за операторе са ЗТС и одредити им регулаторне обавезе.

Приликом одређивања регулаторних обавеза води се рачуна о принципу пропорционалности, што значи да се сваком оператору са ЗТС одређују обавезе којима ће се најбоље отклонити постојеће и потенцијалне препреке развоју конкуренције. Одредбом члана 62. став 2 Закона прописано је да Агенција одређује оператору са ЗТС најмање једну обавезу, водећи рачуна о врсти и природи утврђених недостатака на тржишту, претходним улагањима, подстицању даљих улагања и могућности за повраћај улагања по разумној стопи, с обзиром на повезане ризике. Основни циљеви одређивања обавеза су:

- развој релевантног тржишта,
- развој конкуренције,
- промовисање инвестиција и иновација и
- остваривање интереса крајњих корисника.

Узимајући у обзир препреке за развој тржишне конкуренције на veleпродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, сагласно горенаведеним законским одредбама и међународној регулативи, Агенција ће решењем одредити обавезе сагласно одредбама члана 63. Закона и то:

I. Операторима Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o.:

1. објављивање одређених података (у форми стандардне понуде);
2. недискриминаторно поступање;
3. рачуноводствено раздвајање;
4. омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
5. контрола цена и примена трошковног рачуноводства.

II. Операторима Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic d.o.o., Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o.

1. објављивање одређених података (у форми стандардне понуде);
2. недискриминаторно поступање;
3. омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
4. контрола цена.

6.1. Објављивање одређених података

У складу са одредбама члана 64. Закона о електронским комуникацијама, Агенција закључује да оператор са ЗТС треба да има обавезу објављивања одређених података, која се посебно односи на:

- рачуноводствене податке,
- техничке спецификације,
- карактеристике мреже,
- услове понуде и коришћења (укључујући ограничења),
- рокове важења понуде и
- цене.

Агенција закључује да је операторима Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. као операторима са ЗТС, неопходно одредити обавезу објављивања одређених података за велепродајну услугу терминације позива, у облику Стандардне понуде за међуповезивање и приступ, посебно имајући у виду да се операторима уводи и обавеза недискриминаторног поступања.

Стандардна понуда мора да буде јасно дефинисана и у довољној мери рашчлањена на појединачне компоненте како би оператор, корисник велепродајне услуге терминације позива, могао да користи и плаћа само за оне компоненте које су му потребне ради пружања услуге терминације позива својим корисницима.

Стандардна понуда за услугу терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији (међуповезивање) за операторе са ЗТС на релевантном тржишту Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo,

Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. обавезно треба да садржи следеће елементе:

- 1) опис услуга које су предмет стандардне понуде за међуповезивање, примену и важење стандардне понуде, услове и начин наручивања услуге, поступак преговарања, одредбе од посебног значаја (нпр. поверљивост информација, пословна тајна, заштита интелектуалне својине), и сл.;
- 2) цене, начин и услове одржавања услуге, као и ниво услуге која се пружа – SLA (*Service Level Agreements*);
- 3) податке о мрежи и осталој инфраструктури који су неопходни за међуповезивање: податке о интерфејсима, сигнализационим и осталим протоколима, синхронизацији као и о свим осталим техничким условима који су неопходни за међуповезивање;
- 4) цене међуповезивања као и начин наручивања и преговарања око међуповезивања;
- 5) тачке и начин међуповезивања;
- 6) начине обрачуна плаћања и наплате и инструменте осигурања;
- 7) квалитет услуге;
- 8) одговорност обе стране, разграничење међусобних одговорности и начин надокнаде штете;
- 9) поверљивост информација, пословне тајне и начин решавања спорова.

Поред обавезе објављивања Стандардне понуде за међуповезивање, Телеком Србија и SBB d.o.o. ће бити у обавези да Агенцији, у односу на пружање релевантне услуге, доставља полугодишње извештаје са следећим индикаторима ефикасности (*Key Performance Indicators - KPI*):

- просечно време успостављање вода за међуповезивање;
- просечно време отклањања квара на воду за међуповезивање;
- податке који се односе на пружање услуге заједничког коришћења простора (колокације).

Због разлике у расположивој инфраструктури, описаној у тачки 4.1.2. овог документа, Стандардне понуде за међуповезивање оператора Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o. мораће да садрже и услове коришћења заједничког простора – колокације (технички услови, цене и рокови) у оквиру техничких могућности оператора. Осим тога, Телеком Србија ће бити у обавези да у стандардној понуди дефинише цене и услове коришћења водова за приступ за потребе међуповезивања.

Агенција закључује да је одређивање обавезе операторима Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. да објављују

одређене податке оправдано, јер се тиме осигурава да они као оператори са ЗТС на релевантном велепродајном тржишту нуде услуге другим операторима под једнаким условима и са истим квалитетом као што то чине за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица или партнера.

Обавеза Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o, SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. да објављују одређене податке, ће омогућити операторима корисницима велепродајне услуге терминације позива да, на основу транспарентно објављених услова оператора са ЗТС, дођу до закључка да ли су дискриминисани ценама, условима и/или роковима.

Без обавезе објављивања одређених података, Агенција не би на одговарајући начин могла да прати да ли оператор са ЗТС на релевантном тржишту спроводи обавезу недискриминаторног поступања. Обавеза објављивања одређених података је додатна обавеза у смеру решавања препрека за развој конкуренције које су везане за дискриминацију на ценовној и неценовној основи, имајући у виду да се сви облици дискриминаторног поступања могу утврдити само онда када су транспарентно објављени услови под којима оператор са ЗТС нуди услуге на релевантном велепродајном тржишту.

Примена обавезе објављивања одређених података има за циљ да укаже на антиконкурентске активности и препреке за развој конкуренције које се односе на праксу унакрсног субвенционисања, дискриминацију на ценовној основи и праксу препознату као ценовно истискивање маргине профита (*Margin Squeeze*), те да допринесе њиховом решавању.

Уколико стандардна понуда за међуповезивање не одговара условима на тржишту и обавезама из ове анализе, Агенција може да захтева њену измену.

Агенција констатује да обавеза објављивања одређених података не представља додатно оптерећење за операторе Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o, SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o., а да операторима корисницима пружа транспарентан увид у услове пружања велепродајне услуге и тиме доприноси обезбеђивању конкуренције на релевантном тржишту.

6.2. Недискриминаторно поступање

У складу са одредбама члана 65. Закона, оператор са ЗТС је дужан да другим операторима пружа услуге под једнаким условима и са истим квалитетом као што то чини за сопствене потребе, односно за потребе повезаних лица или партнера.

Агенција ће одредити операторима Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o., као операторима са ЗТС на велепродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, обавезу недискриминаторног поступања, којом се обавезују да:

- обезбеде једнаке услове (пре свега у погледу цена, рокова и информација) при истим околностима за све операторе кориснике који пружају исте услуге;
- пружају услуге и податке операторима корисницима под истим условима и уз исти квалитет услуге који обезбеђују за сопствене потребе, потребе повезаних лица или партнера;
- достављају Агенцији све уговоре закључене на основу стандардне понуде за међуповезивање (интерконекцију) у року од петнаест дана од потписивања истих.

Оператори Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. би, као оператори са ЗТС на релевантном тржишту, у одсуству регулације могли да спроводе активности које се односе на пружање услуге терминације позива, дискриминаторне у погледу услова, цена, квалитета, које би, стога, представљале препреке за развој делотворне конкуренције.

У одсуству обавезе, Агенција констатује да би Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o., као оператори са ЗТС, могли да користе различите механизме на ценовној и неценовној основи како би отежали (или чак учинили немогућим) улазак и рад конкурентних оператора, те из тих разлога сматра да је оправдано одредити обавезу недискриминаторног поступања.

Поред механизма спречавања развоја конкуренције који се односе на цене, Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-

ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. би могли да примењују и антиконкурентске тактике одуговлачења, ускраћивања информација, инсистирања на неоправданим захтевима и дискриминаторно коришћење информација. Ове активности доводе у неравноправан положај операторе кориснике, чиме се спречава делотворна конкуренција.

Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o, SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. ће бити у обавези да доставе Агенцији уговоре закључене на основу стандардне понуде за међуповезивање (интерконекију) у року од петнаест дана од потписивања истих. Захваљујући овој обавези, Агенција је у могућности да, увидом у уговоре о међуповезивању и приступу са различитим операторима корисницима и упоређивањем истих, утврди да ли оператори поштују обавезу недискриминаторног поступања и да ли пружају услуге под једнаким условима и са истим квалитетом као што то чине за сопствене потребе. У одсуству ове обавезе, Агенција не би могла да реагује на одговарајући начин.

Обавеза недискриминаторног поступања и обавеза објављивања одређених података (у форми стандардне понуде) се међусобно допуњују, на шта указује одредба члана 64. става 2. Закона. Према наведеној одредби, оператор са ЗТС коме је одређена обавеза недискриминаторног поступања дужан је да, на захтев Агенције, објави стандардну понуду за међуповезивање и приступ.

Агенција констатује да обавеза недискриминаторног поступања не представља додатно оптерећење за операторе са ЗТС, с обзиром да не узрокује додатне трошкове и нове процедуре, док Агенцији пружа упоредив увид у понашање оператора са ЗТС према операторима корисницима велепродајне услуге терминације позива и чини доступном информацију о односу својих малопродајних цена и велепродајних цена терминације позива.

6.3. Рачуноводствено раздвајање

Агенција ће одредити операторима Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o., као операторима са ЗТС на велепродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, обавезу рачуноводног раздвајања, која се односи на одвојено рачуноводствено праћење пословних активности у вези са пружањем услуге терминације позива у јавној телефонској мрежи.

У складу са општим актом Агенције којим се уређује примена трошковног принципа,

одвојених рачуна и извештавање од стране оператора са ЗТС у области електронских комуникација, Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o. ће бити дужни да припреме и доставе извештај о раздвајању рачуна успеха и ангажоване имовине по свим врстама тржишних услуга у текућој години за претходну годину, у складу са роковима дефинисаним наведеним правилником.

Такође, Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o. ће бити у обавези да на захтев Агенције доставе veleprodajне и интерне трансферне цене, ради утврђивања постојања неоправданог унакрсног субвенционисања, као и да, такође на захтев Агенције, омогуће увид у закључене уговоре, рачуноводствене податке, укључујући и податке о приходима оствареним на тржишту. Агенција може објавити ове податке, уколико би се тиме допринело развоју делотворне конкуренције, водећи рачуна о томе да битно не угрози пословање оператора и поштујући одредбе закона којим се уређује правна заштита пословне тајне.

6.4. Омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава

У складу са одредбама члана 67. Закона, у случају да се утврди да би ускраћивање приступа, неоправдано условљавање или слично ограничавање од стране оператора са ЗТС, спречило међуповезивање мрежа и припадајућих средстава и интересе оператора и крајњих корисника, Агенција може оператору са ЗТС да одреди обавезу омогућавања приступа и коришћења елемената мреже и припадајућих средстава оператора са ЗТС, тако да се удовољи оправданим захтевима других оператора за приступ и коришћење одређених елемената мреже и припадајућих средстава.

На основу дела анализе који говори о препрекама које оператор са ЗТС може да поставља одбијањем договора односно ускраћивањем интерконекције и приступа, Агенција констатује да би ускраћивање приступа, неоправдано условљавање или слично ограничавање од стране оператора са ЗТС који контролише неопходну инфраструктуру, спречило развој конкуренције, што би на крају угрозило интересе крајњих корисника.

Поред тога, Агенција закључује да оператор са ЗТС може да користи и остале механизме спречавања конкуренције на ценовној и неценовној основи како би отежао (или чак учинио немогућим) улазак и рад алтернативних оператора на релевантном тржишту.

Из наведених разлога, Агенција закључује да је оправдано да се операторима Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o., када решењем буду одређени за операторе за ЗТС на релевантном тржишту, наложе следеће обавезе прописане одредбама члана 67. став 3. Закона:

- 1) омогућавање приступа одређеним елементима мреже и припадајућим средствима, укључујући приступ пасивним мрежним елементима који су везани за пружање велепродајне услуге терминације позива;
- 2) вођење преговара у доброј вери са оператором који захтева приступ за услуге међуповезивања, и да у одговарајућем року одговори на сваки разуман захтев за приступ оператору који захтева велепродајну услугу терминације позива;
- 3) не укидају већ одобрени приступ елементима мреже и припадајућој инфраструктури;
- 4) пружање одређене услуге другим операторима под велепродајним условима;
- 5) омогућавање колокације, односно другог облика заједничког коришћења припадајућих средстава;
- 6) пружање услуге потребне за обезбеђивање интероперабилних услуга за повезивање крајњих корисника, укључујући и услуге интелигентних мрежа;
- 7) омогућавање приступа системима оперативне подршке или сличним софтверским системима, ради обезбеђивања лојалне конкуренције у пружању услуга електронских комуникација;
- 8) обезбеђивање међуповезивања мрежа и припадајућих средстава;
- 9) обезбеђивање приступа повезаним услугама, попут услуга базираних на подацима о идентитету, локацији и доступности корисника.

Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o., као оператори са ЗТС, имаће обавезу да преговарају у доброј вери са оператором који захтева приступ за велепродајну услугу терминације позива, с циљем да се на захтев одговори у законском року. У одсуству ове обавезе наведени оператори би могли да искористе своју значајну тржишну снагу и да спроводе тактике одуговлачења.

Приликом оцењивања разумности захтева за приступ, оператори Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. треба да се руководе принципом недискриминације и техничким могућностима сопствене мреже.

Полазећи од чињенице да је реализација услуге терминирања позива једноставнија и бржа у случају заједничког коришћења простора, Агенција констатује да ће Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o. бити дужни да обезбеде заједничко коришћење свог простора, тамо где има техничких могућности.

Телеком Србија а.д. ће бити у обавези да обезбеди коришћење инфраструктуре и остале комуникационе опреме, а нарочито је обавезан да омогући водове за приступ до тачака међуповезивања оператору кориснику. Без ове обавезе оператора Телеком Србија а.д., оператору кориснику би било веома тешко (у неким случајевима и немогуће) да користи услугу терминације позива.

6.5. Контрола цена и примена трошковног рачуноводства

У складу са одредбама члана 68. Закона, Агенција ће одредити Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o, као операторима са ЗТС, обавезу контроле цена услуга терминације позива у јавној фиксној телефонској мрежи и примену трошковног рачуноводства, у складу са општим актом Агенције којим се уређује примена трошковног принципа, одвојених рачуна и извештавање од стране оператора са ЗТС у области електронских комуникација. Ова мера има за циљ да спречи оператора са ЗТС да одржава неоправдано високе цене или да ниским ценама истисне конкуренте на штету крајњих корисника.

Приликом одређивања мера, мора посебно да се води рачуна о претходним улагањима оператора са ЗТС, подстицању даљих улагања и могућности повраћаја улагања по разумној стопи, с обзиром на повезане ризике.

Оператор са ЗТС сноси терет доказивања да цене његових услуга произлазе из трошкова, укључујући и повраћај улагања по разумној стопи, и дужан је да, на захтев Агенције, достави детаљно оправдање својих цена.

Начин примене трошковног рачуноводства у циљу контроле цена прописује се општим актом Агенције којим се уређује примена трошковног принципа, одвојених рачуна и извештавање од стране оператора са ЗТС у области електронских комуникација. Такође, Агенција ће ангажовати независног ревизора ради годишње провере усклађености трошковног рачуноводства оператора са ЗТС са прописаним начином примене трошковног принципа, а извештај независног ревизора се објављује на интернет страници Агенције.

С обзиром на то да Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o заузимају већински удео у броју терминираних минута и највећу базу корисника на малопродајном нивоу, намеће се обавеза контроле цена и примене трошковног рачуноводства у складу са општим актом Агенције којим се уређује примена трошковног принципа, одвојених рачуна и извештавање од стране оператора са ЗТС у области електронских комуникација.

С обзиром на то да оператори Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-KInet d.o.o. и Omonia d.o.o. заузимају незнатан удео у укупном броју терминираних минута Агенција

констатује да је довољно одређивање обавезе контроле цена, којом се обезбеђује ефикасност, одржава конкуренција и добробит потрошача, при чему се у обзир могу узети цене на упоредивим тржиштима, као и малопродајне цене оператора са ЗТС.

Обавеза контроле цена и примене трошковног рачуноводства се односи само на позиве који потичу из националних мрежа. Цене позива које потичу из међународних мрежа ће се слободно формирати а оператори са ЗТС су у обавези да ове цене прикажу у својим Стандардним понудама.

Агенција ће, сагласно правилима општег управног поступка, донети решење којим ће утврдити трошковно засноване цене регулисаних услуга које пружају Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o, SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o., као оператори са ЗТС на релевантном тржишту применом LRIC модела. Агенција може овим решењем утврдити фазну примену трошковно заснованих цена у циљу очувања односа на тржишту електронских комуникација. Ако Агенција утврди да трошковно засноване цене према LRIC моделу значајно одступају од цена на упоредивим тржиштима, она може применити метод упоређивања цена за обрачун цена терминације позива у јавној фиксној комуникационој мрежи.

Агенција ће континуирано пратити дешавања на посматраном тржишту и, када се за то укаже потреба, ревидирати одређене обавезе.

7. ЗАКЉУЧАК

На велепродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији на територији Републике Србије присутни су оператори Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o, SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o..

У поступку дефинисања тржишта утврђено је да су релевантна тржишта:

1. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Телеком Србија а.д. (фиксна мрежа, укључујући капацитете фиксне мреже CDMA) независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
2. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Orion telekom d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
3. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Telenor d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
4. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора SBB d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
5. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора SAT-TRAKT d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
6. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Beotelnet-ISP d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
7. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора A1 Srbija d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
8. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Softnet d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);

20. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора TEAM NET KDS d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
21. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора NETNET TELEKOM d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
22. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Netcast d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
23. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Ringtel d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
24. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Teamnet media d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
25. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Elite-Klnet d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);
26. Велепродајно тржиште терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији оператора Omonia d.o.o. независно од мреже из које позив потиче (национална фиксна мрежа, национална мобилна мрежа, међународна фиксна и мобилна мрежа);

Анализом критеријума за утврђивање појединачне ЗТС закључено је да на тржишту терминације не постоји конкуренција и да сваки оператор има 100% тржишног учешћа у сопственој мрежи, те ће Агенција донети решење којим ће одредити Телеком Србија а.д., Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SBB d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o. за операторе са ЗТС.

На основу појединачне ЗТС оператора и на основу могућих препрека које се у одсуству регулације могу јавити на тржишту терминације позива, Агенција ће одредити регулаторне обавезе сваком оператору.

За Телеком Србија а.д. и SBB d.o.o.:

1. објављивање одређених података (у форми стандардне понуде);
2. недискриминаторно поступање;
3. рачуноводствено раздвајање;
4. омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
5. контрола цена и примена трошковног рачуноводства.

За Orion telekom d.o.o., Telenor d.o.o., SAT-TRAKT d.o.o., Beotelnet-ISP d.o.o., A1 Srbija d.o.o., Softnet d.o.o., ЈП Пошта Србије, Netlogic doo, Smiley TV doo, Victory media d.o.o., Detel.com d.o.o., Jotel d.o.o., Optel Telekom Tim d.o.o., Akton d.o.o., TRUF d.o.o., Astra Telekom doo, Next Fiber d.o.o., TEAM NET KDS d.o.o., NETNET TELEKOM d.o.o., Netcast d.o.o., Ringtel d.o.o., Teamnet media d.o.o., Elite-Klnet d.o.o. и Omonia d.o.o.:

1. објављивање одређених података (у форми стандардне понуде);
2. недискриминаторно поступање;
3. омогућавање приступа и коришћење елемената мреже и припадајућих средстава;
4. контрола цена.

Агенција ће операторе са ЗТС и регулаторне мере одредити решењем, у складу са Законом.

8. КОМЕНТАРИ ДАТИ У ОКВИРУ ЈАВНИХ КОНСУЛТАЦИЈА

У складу са одредбама чл. 34., 35. и 36. Закона, Агенција је дана 12.10.2021. године, на својој интернет страници, објавила позив стручној и широј јавности да у оквиру јавних консултација дају своје мишљење о Нацрту извештаја о анализи veleпродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији (у даљем тексту: Нацрт извештаја). Јавне консултације су трајале 30 дана и завршене су 11.11.2021. године.

Своје коментаре на Нацрт извештаја доставили су следећи оператори:

1. Телеком Србија а.д. и
2. А1 Србија d.o.o.

Поред наведених оператора, Комисија за заштиту конкуренције је на предметни Нацрт извештаја доставила своје мишљење број 9/0-02-709/2021-2 од 5.11.2021. године.

Поводом достављених коментара Агенција је заузела ставове наведене у даљем тексту.

Коментари и одговори на коментаре оператора и шире јавности поводом Нацрта извештаја

8.1.1. Коментари оператора Телеком Србија а.д.

Телеком Србија а.д. је доставио Агенцији мишљење на Нацрт извештаја дана 8.11.2021. године, (заведено под интерним бројем: 1-03-349-78/21 од 8.11.2021. године).

1. коментар

Оператор Телеком Србија а.д., износећи коментар на тачку 6.3. Рачуноводствено раздвајање и позивајући се на Закон о заштити пословне тајне („Службени гласник РС”, број 53/21), наводи да Агенција не може бити овлашћена да објави било који податак који јој достављају оператори и који је снабдевен клаузулом тајности на основу свог нахођења, те да постоји јасан поступак који дефинише начин скидања клаузула тајности и поверљивости са докумената.

Одговор Агенције:

Агенција је уважила коментар оператора и извршила одговарајуће измене и допуне у тачки 6.3. Рачуноводствено раздвајање.

2. коментар

У достављеном мишљењу, оператор Телеком Србија а.д. наводи да је тачком 6.4. став 8. само оператору Телеком Србија а.д. одређена обавеза омогућавања водова за приступ до

тачака међуповезивања оператору кориснику те сматра да је неопходно укинути предметну обавезу, будући да је операторима омогућено међуповезивање на IP нивоу.

Одговор Агенције:

Агенција налази примереном одређивање обавезе омогућавања водова за приступ до тачака међуповезивања оператору кориснику, имајући у виду да би без ове обавезе оператора Телеком Србија а.д. оператору кориснику било веома тешко, а у одређеним случајевима и немогуће, да користи услугу терминације позива, те сматра да ова обавеза треба да остане у наредном периоду. Такође, Агенција подсећа да се цене успостављања водова за међуповезивање закључују на комерцијалној основи и оператори их дефинишу у својим стандардним понудама.

3. коментар

У вези са тачком 6.5. Нацрта извештаја оператор Телеком Србија а.д. сматра да је потребно прецизирати на који начин ће оператори са ЗТС вршити доказивање да цене терминације позива у фиксну мрежу произилазе из трошкова и применом које трошковне методологије (с обзиром да је операторима на предметном тржишту предвиђена обавеза примене трошковног рачуноводства).

Одговор Агенције:

Агенција истиче да оператори са ЗТС којима ће бити прописане обавезе рачуноводственог раздвајања и контрола цена и примена трошковног рачуноводства достављају регулаторни финансијски извештај по ССА моделу, као што је то био случај и до сада. У склопу регулаторног финансијског извештавања, оператори са ЗТС достављају калкулације јединичних трошкова, односно цена за све тржишне услуге, с циљем обезбеђења потпуних и поузданих информационих подлога, односно неопходних доказа да оператор не врши трошковно субвенционисање једних на рачун других услуга електронских комуникација. Начин примене трошковног рачуноводства прописан је Правилником о примени трошковног принципа, одвојених рачуна и извештавању од стране оператора са значајном тржишном снагом у области електронских комуникација („Службени гласник РС“ бр. 52/11 и 53/21, у даљем тексту: Правилник), те детаљнији опис примене трошковног рачуноводства у извештају није потребан.

4. коментар

Оператор Телеком Србија а.д. је указао да је потребно прецизирати од када се уводи примена LRIC методологије за одређивање цена терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, шта подразумева фазна примена трошковно заснованих цена и који временски период би покривала фазна примена. Додатно, оператор Телеком Србија а.д. сматра да би у случају коришћења метода упоређивања цена требало дефинисати или квантификовати шта подразумева значајно одступање и на основу којих упоредивих тржишта би се одређивале цене.

Одговор Агенције:

Након доношења решења о одређивању оператора са ЗТС на велепродајном тржишту терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, Агенција ће донети решење којим се одређује цена терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији применом LRIC модела, или применом модела упоређивања цена (бенчмаркинг), ако се утврди да трошковне засноване цене према LRIC моделу значајно одступају од цена на упоредивим тржиштима. Имајући у виду процедуре доношења наведених решења, може се очекивати почетак примене цена утврђених решењем у другој половини 2022. године. Примена одговарајуће трошковне методологије, евентуална динамика снижавања цена, као и временски период фазне примене биће одређени решењем којим се одређује цена терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији. У случају коришћења метода упоређивања цена, сви детаљи у вези са одређивањем цена овом методом ће такође бити садржани у решењу којим се одређује цена терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији. Што се тиче конкретизације упоредивих тржишта, Агенција истиче да ће бити разматрана упоредива тржишта држава у окружењу због сличности у степену развоја тржишта.

5. коментар

Оператор Телеком Србија а.д. сматра да се резултати TD LRIC модела развијеног од стране оператора могу користити приликом упоређивања, с обзиром на то да је операторима прописана обавеза примене трошковог рачуноводства. У том смислу, оператор наводи да регулатори неких европских земаља признају извештавање оператора по TD LRIC методологији, чије цене, за ове намене, могу бити коришћене као цене са упоредивих тржишта, као и да треба имати у виду да су начини одређивања цена и примењене трошковне методологије различите у европским земљама наведеним у BEREC-овом извештају *Termination rates at European level* од јануара 2021. године.

Одговор Агенције:

Агенција је у примени LRIC модела прописала приступ „одоздо према горе“, који је препоручен тачком 2. Препоруке Комисије од 7. маја 2009. године о регулацији цена фиксне и мобилне терминације позива у Европској унији (2009/396/E3). Додатно, према наведеном извештају *BEREC-a Termination rates at European level* од јануара 2021. године, TD-LRIC је у примени у само једној земљи од укупно 35 које су доставиле податак о моделу који примењују за регулисање цена терминације у фиксној мрежи, што је недовољно да би се сматрало релевантном праксом. Из наведеног извештаја се такође може закључити да највећи број земаља примењује BU-LRIC и бенчмаркинг заснован на BU-LRIC моделу (80% земаља које су доставиле податак о моделу који примењују за регулисање цена терминације у фиксној мрежи).

6. коментар

У достављеном мишљењу, оператор Телеком Србија а.д. наводи да је, у циљу транспарентног поступка на увођењу трошковно заснованих цена по LRIC методологији, од изузетне важности омогућити операторима увид у модел који ће Агенција примењивати за ове намене, чиме би се омогућило разумевање начина на који су се достављени подаци искористили.

Одговор Агенције:

Агенција истиче да су Правилником регулисане основе LRIC модела и начин његове примене, што обезбеђује транспарентност и правну извесност у погледу његове примене.

7. коментар

У достављеном мишљењу, оператор Телеком Србија а.д. истиче да Агенција треба да омогући операторима подстицај даљих улагања у инфраструктуру, као и да прорачунате цене морају бити стимулативне, јер нагло снижавање може имати утицај на инвестиције у развој мреже, успоравање увођења нових технологија и услуга, што такође може угрозити тренутни, постигнути квалитет услуга.

Одговор Агенције:

Уколико је цена добијена применом LRIC модела знатно нижа од цене терминације у примени, Агенција може утврдити фазну примену трошковно заснованих цена у циљу избегавања наглог снижавања цена и нежељених поремећаја на тржишту. Такође, Агенција може применити метод упоређивања цена за обрачун цена терминације позива ако утврди да трошковно засноване цене према LRIC моделу значајно одступају од цена на упоредивим тржиштима, имајући у виду стање на тржишту и ефекте цена.

8.1.2. Коментари оператора A1 Srbija d.o.o.

A1 Srbija d.o.o. је доставио Агенцији мишљење на Нацрт извештаја дана 10.11.2021. године, (заведено под бројем: 1-03-349-78/21-1 од 16.11.2021. године).

1. коментар:

У достављеном мишљењу, оператор A1 Srbija d.o.o. наводи да је изостала анализа финансијских услова за услуге међуповезивања путем IP технологије те, с тим у вези, предлаже да тренд снижавања цена veleпродајних услуга буде испраћен и у делу који се тиче обрачуна водова за међуповезивање, односно снижавања цена SIP вода за међуповезивање (по SIP сесији), као и да се обрачун водова за међуповезивање врши на симетричној основи.

Одговор Агенције:

Агенција констатује да велепродајно тржиште изнајмљених водова није одређено као релевантно тржиште подложно претходној регулацији у Републици Србији. Цене успостављања водова за међуповезивање се закључују на комерцијалној основи и разликују се од оператора до оператора, а оператори их дефинишу у својим стандардним понудама.

2. коментар

У достављеном мишљењу, оператор А1 Србија d.o.o. наводи да нема основа за примену метода упоређивања цена као и фазну примену цена у случају да трошковно засноване цене према LRIC моделу значајно одступају од велепродајних цена на упоредивим тржиштима, уз напомену да фазна примена трошковно заснованих цена продужава период током кога цена фиксне терминације неће бити трошковно заснована. Оператор А1 Србија d.o.o. сматра да фазни прелазак на трошковно засноване цене треба свести на најкраћи могући период и предлаже да се фазно снижавање цена изврши у што скоријем року, почевши од Q2 2022 године у највише два корака са временским размаком који неће бити дужи од 6 месеци.

Одговор Агенције:

Агенција истиче да, сагласно члану 456 став 2. Правилника, може утврдити фазну примену трошковно заснованих цена у циљу очувања односа на тржишту електронских комуникација. Фазно снижавање цена је уобичајена регулаторна пракса и представља ефикасан алат за постепен прелазак на цену која је знатно нижа од цене терминације у примени, уз избегавање нежељених поремећаја тржишта. У погледу рока трајања фазне примене, Агенција указује да ће такав рок бити одређен решењем којим се одређује цена терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији, имајући у виду конкретне околности случаја.

8.2. Мишљење Комисије за заштиту конкуренције

Комисија за заштиту конкуренције (у даљем тексту: Комисија) је дана 8.11.2021. године доставила Агенцији мишљење број: 9/0-02-709/2021-2 од 5.11.2021. године, а по захтеву који јој је Агенција упутила на основу Протокола о међусобној сарадњи двеју институција, који је потписан дана 17.5.2011. године.

Мишљење Комисије на Нацрт извештаја, које је разматрано и анализирано, дато је у наставку.

Република Србија
**КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТУ
КОНКУРЕНЦИЈЕ**
Савска улица 25/IV, Београд
Број: 9/0-02-709/2021-2
Датум: 05.11.2021. године

Република Србија
Регулаторна агенција за електронске
комуникације и поштанске услуге
Београд
БРОЈ: 1-03-3483-3/21-1
ДАТУМ: 08-11-2021

**РЕПУБЛИКА СРБИЈА
РЕГУЛАТОРНА АГЕНЦИЈА ЗА
ЕЛЕКТРОНСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ
И ПОШТАНСКЕ УСЛУГЕ**
Ул. Палмотићева бр. 2
11000 Београд

Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге доставила је Комисији за заштиту конкуренције, 19. октобра 2021. године, у оквиру поступка јавних консултација, захтев за давање мишљења о извештајима о анализи тржишта електронских комуникација и то у вези са:

- Нацртом извештаја о анализи велепродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији и
- Нацртом извештаја о анализи велепродајног тржишта терминације позива у мобилној мрежи.

Савет Комисије за заштиту конкуренције, на основу члана 22. а у вези са чланом 21. став 1. тачка 7) Закона о заштити конкуренције („Службени гласник РС”, бр. 51/2009 и 95/2013), на 66. седници од 05.11.2021. године, даје следеће

МИШЉЕЊЕ

Савет Комисије размотрио је Нацрт извештаја о анализи велепродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији и Нацрт извештаја о анализи велепродајног тржишта терминације позива у мобилној мрежи, и као прихватљиве оцењује налазе и закључке које извештаји садрже, али сматра да је неке наводе потребно додатно образложити и у одређеним аспектима извештаје допунити, како је наведено у наставку.

Пре детаљније анализе достављених извештаја, Комисија жели да укаже на значај промена у регулаторном оквиру Европске уније за електронске комуникационе мреже и услуге, које су се догодиле између два извештајна периода Агенције, за даљи развој тржишта електронских комуникација у Републици Србији. Наиме, у складу са новим Регулаторним оквиrom из 2018. године, Европска комисија је донела и нову Препоруку (ЕУ) 2020/2245 од 18. децембра 2020. године о релевантним тржиштима подложним претходној регулацији, којом је број регулисаних тржишта смањен са четири на два, при чему је оставила могућност државама чланицама, односно њиховим регулаторним телима, да након спровођења теста три критеријума, утврде и друга релевантна тржишта која ће бити претходно регулисана.

С обзиром на европске тенденције у погледу смањења броја тржишта подложних претходној регулацији, као и на тржишне и технолошке промене које су се одиграле у сектору електронских комуникација на тржишту Републике Србије између два извештајна периода Агенције, **Комисија је мишљења да би у наредном периоду требало више пажње посветити анализи потенцијалне конкуренције на предметним тржиштима у форми других технологија, као једином могућем виду будуће конкуренције на посматраним тржиштима.** Комисија је става да се потенцијална конкуренција на тржишту терминације позива како у фиксној, тако и у мобилној мрежи, не може посматрати само са становишта могућности уласка новог оператора на тржиште, јер је јасно да ће и такав оператор бити оператор са значајном тржишном снагом и имати 100% тржишног учешћа у својој мрежи. Потенцијална конкуренција на тржиштима терминације позива, како у фиксној, тако и у мобилној мрежи, према схватању Комисије, огледа се превасходно у развоју алтернативних услуга, заснованих на новој, напреднијој технологији приступа. Једна од тих услуга је свакако и ОТТ (*over-the-top*) услуга, чије ће се коришћење, како оцењује и сама Агенција, услед даљег технолошког развоја, у наредном периоду додатно повећавати.

Када је реч о **Извештају о анализи велепродајног тржишта терминације позива у јавној телефонској мрежи на фиксној локацији,** Агенција је у поступку дефинисања релевантног тржишта закључила да не постоји супституција на страни тражње и понуде, те да на тржишту не постоји потенцијална конкуренција. Утврђено је 26 релевантних тржишта (за разлику од претходног извештајног периода, када их је било 35) и исто толико оператора пружалаца предметне услуге, од којих сваки има 100% тржишног учешћа у својој мрежи. Агенција је одредила операторе са значајном тржишном снагом и уважавајући релативну снагу оператора и могуће препреке за развој конкуренције, одредила регулаторне обавезе сваком од њих.

Оно што је евидентно, поредећи овај извештај са претходним извештајем о анализи предметног тржишта, који је обухватио период од 2014-2016. године, јесте да се поједини налази у погледу дефиниције и структуре тржишта, а нарочито они у вези са супституцијом тражње, значајно разликују.

У вези са дефинисањем релевантног тржишта, у делу у коме се анализира супституција на страни тражње на малопродајном нивоу, Агенција је, између осталог, анализирала да ли, са становишта претплатника фиксне телефоније, позив ка мобилном броју неког корисника представља алтернативу позиву ка фиксном броју. Агенција је констатовала да су позиви ка корисницима друге фиксне мреже вишеструко јефтинији у односу на позиве ка мобилној мрежи, из ког разлога највећи део позива корисника и заврши према фиксним мрежама (укључујући позиве у оквиру сопствене мреже). У прилог оваквом ставу приказан је и удео саобраћаја генерисаног из фиксних и мобилних мрежа у укупном обиму саобраћаја ка фиксним мрежама, на основу чега је закључено да је одлазни саобраћај из мобилних мрежа ка фиксним мрежама у благом порасту, док је одлазни саобраћај из фиксних мрежа ка фиксним мрежама у благом паду. На основу наведеног, закључено је да позиви упућени из фиксних мрежа ка мобилним мрежама не могу да се сматрају супститутима позивима ка фиксним мрежама, већ пре комплементарним услугама, које су на располагању крајњим корисницима са истог броја.

Комисија није могла у потпуности да се сагласи са предметним наводима Агенције, оцењујући да није адекватно изведен закључак у погледу супституције која се односи на саобраћај који је из мобилних мрежа упућен ка фиксним мрежама. Значај ове супституције за правилну оцену евентуалних будућих дешавања на посматраном релевантном тржишту произлази из података садржаних у Извештају, иако је у конкретном случају можда реч о једносмерној супституцији, што

подразумева да постоји супституција саобраћаја генерисаног из мобилних ка фиксним мрежама, док истовремено не постоји супституција саобраћаја генерисаног из фиксних ка мобилним мрежама.

Наиме, на основу увида у податке који се односе на извештајни период од 2017. до 2020. године, а нарочито уколико се ти подаци упореде са подацима из претходног извештајног периода, којим су обухваћене 2014, 2015. и 2016. година, произлази да су, како пад удела одлазног саобраћаја из фиксних мрежа ка фиксним мрежама, тако и раст удела одлазног саобраћаја из мобилних мрежа ка фиксним, појединачно значајни. У периоду од 2014. до 2020. године удео одлазног саобраћаја из фиксних мрежа ка фиксним мрежама смањен је са 92% на 73%, што представља пад за 19 процентних поена, док је истовремено удео одлазног саобраћаја из мобилних мрежа ка фиксним повећан 3,4 пута, односно са 8% на 27%. Комисија указује да се овакав тренд на тржишту електронских комуникација, с обзиром на технолошки напредак и иновације у погледу понуђених услуга, може сматрати неповратним, у прилог чему сведочи и чињеница да већ у 2020. години нешто мање од трећине позива ка фиксним мрежама чине позиви упућени из мобилних мрежа. *С обзиром на наведено, Комисија је става да је поред показатеља досадашњег тренда у кретању одлазног и долазног саобраћаја, Извештај неопходно употпунити пројекцијом и закључцима везаним за будући развој одлазног и долазног саобраћаја између фиксних и мобилних мрежа.*

У наставку дела Извештаја који се односи на супституцију на страни тражње на малопродајном нивоу, Агенција је као потенцијални супститут разматрала и алтернативну услугу - ОТТ позиве. Ови позиви, према наводима Агенције, могу обезбедити сличне функционалности као позиви реализовани путем мобилних мрежа, уз одређена ограничења која се односе на квалитет говорне услуге и неопходност да корисник који зове и позвани корисник буду уговорани на исту апликацију, што подразумева поседовање смарт телефона, таблета или рачунара. Агенција даље наводи да би ОТТ услуге, које се данас генерално не сматрају директном заменом за традиционалне услуге, могле ипак одиграти важнију улогу на одређеним малопродајним тржиштима у наредним годинама, услед даљег технолошког развоја и њиховог сталног ширења, што би касније могло индиректно утицати на ограничења на велепродајним тржиштима. На основу свега наведеног, Агенција изводи закључак да се неуправљиви позиви путем ОТТ апликација још увек не могу сматрати одговарајућим супститутом.

Према мишљењу Комисије, закључак о непостојању потенцијалног супститута у конкретном случају потребно је прецизније образложити и допунити додатном аргументацијом. *Комисија је става да је наводе из Извештаја неопходно поткрепити одговарајућим показатељима из којих је могуће сагледати досадашњи тренд у кретању саобраћаја оствареног по основу неуправљивих позива коришћењем ОТТ апликација, те Извештај допунити пројекцијом и закључцима везаним за будући развој тих услуга, као потенцијалног супститута.*

Осим карактеристика самог тржишта, у Извештају је наведено да је на предметном тржишту у протеклом периоду дошло до одређених помака када је у питању развој мрежа нове генерације базираних на IP транспортној технологији од стране Телеком Србија а.д. С обзиром на наведено, а водећи рачуна о начелу обезбеђивања предвидивости пословања и равноправности услова за пословање оператора, као и да је свим осталим операторима са ЗТС на овом тржишту претходно одређена јединствена цена терминације позива у износу од 0,62 дин/мин, Агенција је решењем од 3.12.2019. године одобрила промену цена из Стандардне понуде за услуге међуповезивања са јавном фиксном комуникационом мрежом Телеком Србија а.д., чиме је она изједначена са ценама осталих оператора чије су мреже првенствено базиране на IP технологији.

У вези са обавезом контроле цена и применом трошковног принципа у формирању цена услуга електронских комуникација, Комисија позитивно оцењује планирани (фазни) прелазак на модел дугорочних инкременталних трошкова (LRIC модел) приликом утврђивања трошковно заснованих цена услуга терминације позива у јавној фиксној телефонској мрежи. Комисија је мишљења да би цене одређене према LRIC моделу, који представља последњу развојну фазу у домену примене трошковног принципа, могле допринети унапређењу ефикасности и подстицању конкуренције између оператора, што ће се позитивно одразити на однос цена и понуде и самим тим и на добробит крајњих корисника као потрошача.

Када је у питању **Извештај о анализи veleпродајног тржишта терминације позива у мобилној мрежи**, у поступку дефинисања релевантног тржишта закључено је да не постоји супституција на страни тражње и понуде, да на тржишту не постоји потенцијална конкуренција, и утврђено је пет релевантних тржишта, колико је и оператора пружалаца предметне услуге, од којих су два виртуелни оператори, као и да сваки оператор има 100% тржишног учешћа у својој мрежи.

У вези са дефинисањем релевантног тржишта у делу у коме се анализира супституција на страни тражње на малопродајном нивоу, Агенција је као потенцијални супститут разматрала и неуправљиве позиве остварене коришћењем ОТТ апликација, те је, као и код veleпродајног тржишта терминације позива у фиксној мрежи, извела закључак да се неуправљиви позиви путем ОТТ апликација не могу сматрати одговарајућим супститутом.

Комисија је сагласна са налазом Агенције да ће услед убрзаног технолошког развоја употреба управљаних телефонских услуга стагнирати или опадати у наредним годинама, док ће се, са друге стране, коришћење ОТТ услуга за говор и размену порука додатно повећавати. Међутим, према мишљењу Комисије, закључак о непостојању потенцијалног супститута у конкретном случају потребно је прецизније образложити и допунити додатном аргументацијом. *Комисија је става да је наводе из Извештаја неопходно поткрепити одговарајућим показатељима из којих је могуће сагледати досадашњи тренд у кретању саобраћаја оствареног по основу неуправљивих позива коришћењем ОТТ апликација, те Извештај допунити пројекцијом и закључцима везаним за будући развој тих услуга, као потенцијалног супститута.*

Осим карактеристика самог тржишта, у Извештају је наведено да су нове, ниже цене терминације позива у мобилној мрежи оператора са значајном тржишном снагом у износу од 1,43 дин/мин у примени почев од 01. јануара 2018. године. У Извештају се даље наводи да је цена терминације позива утврђена применом метода упоређивања (*benchmark*) на основу цена терминације позива у државама окружења, и да је Агенција применила, као и у претходном периоду, принцип симетрије, односно да су цене терминације исте за све операторе мобилних мрежа.

У вези са обавезом контроле цена и применом трошковног принципа у формирању цена услуга електронских комуникација, Комисија позитивно оцењује планирани (фазни) прелазак на трошковно засноване цене услуга терминације позива у мобилној мрежи, које ће бити утврђене применом модела дугорочних инкременталних трошкова (LRIC модел). Имајући у виду постојеће разлике између мобилних оператора у погледу кретања саобраћаја у оквиру и изван мреже, које директно утичу на остварене приходе и расходе по основу терминације позива, Комисија је мишљења да би цене одређене према реалном трошку пружања услуге могле допринети унапређењу ефикасности и подстицању конкуренције између оператора, што ће се позитивно одразити на однос цена и понуде и самим тим и на добробит крајњих корисника као потрошача.

Осим наведеног, *Комисија констатује да би део Извештаја који се односи на анализу релевантног тржишта, у коме су, између осталог, анализирани и представљени прегледи међусобног долазног саобраћаја између три мобилна оператора, потребно допунити и показатељима за виртуелне мобилне операторе.* Наиме, иако је од регистрације оба виртуелна мобилна оператора протекло више од пет година, у Нацрту извештаја не постоје детаљније информације о овим тржишним учесницима, на основу којих би се могла сагледати њихова тренутна тржишна позиција, преговарачка моћ (осим навода да се виртуелни мобилни оператори налазе у најнеповољнијем положају) и други параметри, који су од интереса приликом доношења одређених закључака. Комисија може да констатује да Агенција није узела у обзир разлике које можда постоје између оператора јавно доступне телефонске услуге преко мобилне мреже, у смислу појединачне снаге на тржишту, тако да је приликом одређивања регулаторних обавеза, прописала регулаторне обавезе које су исте за све операторе.

На основу свега изнетог, оцена Комисије је да су предметни извештаји, уз одређене допуне, засновани на принципима који су у складу са прописима који регулишу заштиту конкуренције. Сходно наведеном, са аспекта надлежности које су јој поверене Законом, Комисија нема друге примедбе у односу на достављене извештаје.

Комисија овом приликом предлаже да се, имајући у виду одредбу члана 60. став 2. Закона о електронским комуникацијама („Службени гласник РС“, број 44/2010, 60/2013 – одлука УС, 62/2014 и 95/2018 – др. закон) којом је прописано да у поступку анализе тржишта Агенција сарађује са органом надлежним за заштиту конкуренције, као и претходна искуства у достављању мишљења по захтевима Агенције, извештаји о спроведеним анализама достављају Комисији пре почетка поступка јавних консултација, како би било више времена за евентуалне сугестије и додатна појашњења у самом поступку израде анализа и давања мишљења на исте.

Не доводећи у питање претходно изнето мишљење, Комисија напомиње да задржава право да у конкретним поступцима које води у оквиру својих надлежности, у складу са прописима којима се уређује заштита конкуренције, изведе и евентуално другачије закључке у односу на оне наведене у предметним нацртима извештаја о анализи тржишта, а нарочито у погледу утврђивања релевантног тржишта, било у производној, било у географској димензији, при чему је могуће да се конкретна дефиниција не подудара у свему са дефиницијом усвојеном за потребе тих извештаја.

ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

Небојска Перић

Одговор Агенције:

У достављеном мишљењу, у контексту дефинисања релевантног тржишта, односно супституције на страни тражње на малопродајном нивоу, Комисија је изнела став да је поред показатеља досадашњег тренда у кретању одлазног и долазног саобраћаја, предметни извештај потребно употпунити пројекцијом и закључцима везаним за будући развој одлазног и долазног саобраћаја између фиксних и мобилних мрежа. Такође, у погледу оцењивања супституције позива у фиксну мрежу неуправљаним позивима реализованим коришћењем ОТТ апликација, Комисија је изнела став да је наводе из предметног извештаја неопходно поткрепити одговарајућим показатељима из којих је могуће сагледати досадашњи тренд у кретању саобраћаја оствареног по основу неуправљаних позива коришћењем ОТТ апликација, те извештај допунити пројекцијом и закључцима везаним за будући развој тих услуга, као потенцијалног супститута.

Агенција је усвојила коментаре Комисије и извршила допуне извештаја у тачки 3.2.1.1. Понашање стране која упућује позив и коришћење других сличних услуга, подацима о одлазном и долазном саобраћају између фиксних и мобилних мрежа, као и подацима о коришћењу ОТТ апликација.

Комисија је оценила да је предметни извештај, уз одређене допуне, заснован на принципима који су у складу са прописима који регулишу заштиту конкуренције.

Комисија напомиње и да задржава право да у конкретним поступцима које води у оквиру својих надлежности, у складу са прописима којима се уређује заштита конкуренције, изведе и евентуално другачије закључке у односу на оне наведене у предметном извештају о анализи тржишта, а нарочито у погледу утврђивања релевантног тржишта, било у производној, било у географској димензији, при чему је могуће да се конкретна дефиниција не подудара у свему са дефиницијом усвојеном за потребе овог извештаја.